

Helene Bergane

Vesten mot resten - Skjønnlitteratur som katalysator for endring og engasjement

En analyse av hvordan Simon Stranger får frem endringer i forestillinger hos karakterene i Emilie-trilogien, og hvordan dette kan bringe fram følelser hos leserne.

Masteroppgave i Lektor i Nordisk
Veileder: Gerd Karin Omdal

Helene Bergane

Vesten mot resten - Skjønnlitteratur som katalysator for endring og engasjement

En analyse av hvordan Simon Stranger får frem
endringer i forestillinger hos karakterene i Emilie-

Masteroppgave i Lektor i Nordisk
Veileder: Gerd Karin Omdal
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I denne oppgaven undersøker jeg hvordan Simon Stranger viser forestillingsendringer hos karakterene i Emilie-trilogien, for videre å peke på hvordan dette kan få frem følelser hos leserne. I analysedelen av oppgaven ser jeg på de tre ulike romanene i lys av postkolonialistisk litteraturteori, globaliseringsteori og teori om følelser og empati i litteraturen. Avslutningsvis i analysen legger jeg vekt på hvorfor skjønnlitteratur er en unik tilgang til endring av forestillinger og danning av følelser. Mitt metodiske utgangspunkt er tidligere forskning som handler om norske ungdommers møte med fortellinger om skyld og privilegier.

Analysen består av fem hoveddeler. I den første delen undersøker jeg trilogiens form og funksjon, i lys av Simon Stranger sin fortellerteknikk. De tre neste delene er en analyse av hver av de tre bøkene, *Barsakh* (2019a), *Verdensredderne* (2019b) og *De som ikke finnes* (2016)¹ i lys av globaliseringsteori med vekt på medie- og etnolandskapet. Underveis i analysen knytter jeg aktivt opp funnene jeg gjør med hva dette kan gjøre med utvikling av lesernes følelser. I analysens avsluttende del ser jeg på hvorfor, og hvordan, skjønnlitteratur kan være viktig for en endring i ungdommers forestillinger om «de andre».

I den siste delen oppsummerer jeg analysens hovedargumenter, før jeg kort konkluderer oppgavens problemstilling. Avslutningsvis går jeg inn på hvorfor denne oppgaven vil være relevant for lektoryrket.

---

1. ¹ *Barsakh* kom originalt ut i 2009, *Verdensredderne* kom ut i 2012 og *De som ikke finnes* kom ut i 2014. I denne analysen bruker jeg nyeste utgave av hver av bøkene, som er 2019 for *Barsakh* og *Verdensredderne* og 2016 for *De som ikke finnes*.

Forord

I løpet av arbeidet med denne masteroppgaven har jeg fått ny faglig innsikt, men også lært mye om meg selv. Det har vært en langvarig prosess, der innhold og idéer har hatt en markant endring siden begynnelsen av prosjektet. Mitt avsluttende semester har vært preget av en annerledes hverdag, der en internasjonal pandemi har stått i fokus. Veien til et ferdig produkt har vært annerledes enn det jeg forestilte meg, men har vært viktig for utviklingen av oppgaven.

Å kunne skrive om temaer som engasjerer meg mer enn noe annet har vært en berikende og givende prosess. Jeg har alltid ønsket at masteroppgaven min skulle bli en samfunnsaktuell oppgave jeg kan bruke i arbeidet mitt som lektor, noe jeg mener at jeg har fått til på en god måte. Dette er imidlertid noe jeg ikke hadde klart uten så mange dyktige og motiverende mennesker rundt meg. Tusen takk for alle støtteord og heiarop fra alle venner og familie. Det har vært uvurderlig i en lang og sammensatt prosess.

En spesiell takk til mamma, Jofrid og min samboer Knut-Egil for tett oppfølging, motivasjon og hjelp underveis. Uten dere hadde det ikke gått!

Sist, men ikke minst, ønsker jeg å takke min veileder Gerd Karin Omdal for fantastisk hjelp og motivasjon fra start til slutt. Din kunnskap, tålmodighet og tilrettelegging har vært svært betydningsfull underveis i arbeidet.

Trondheim, mai 2020

INNHOILDSFORTEGNELSE

1.0 INNLEDNING.....	1
1.1 ET GLOBALT SAMFUNN	1
1.2 RESEPSJON	3
1.2.1 Tidligere forskning	4
1.2.1.1 Funn.....	5
1.2.1.2 Forskningens relevans for oppgaven.....	7
2.0 TEORI	7
2.1 POSTKOLONIALISTISK LITTERATURTEORI	8
2.1.1 Orientalismen	8
2.2 ARJUN APPADURAI – DE FEM DIMENSJONENE I GLOBALISERING	10
2.3 SKJØNNLITTERATURENS NYTTEVERDI	12
2.3.1 Empati.....	12
2.3.2 Hvorfor trenger vi skjønnlitteratur?.....	14
3.0 SAMMENDRAG AV EMILIE-TRILOGIEN	15
3.1 BARSAKH.....	15
3.2 VERDENSREDDERNE	16
3.3 DE SOM IKKE FINNES	16
4.0 ANALYSE	17
4.1 FORM OG FUNKSJON	18
4.2 MEDIENES FUNKSJON I FORESTILLINGSVERDENEN	19
4.2.1 Barsakh	20
4.2.1.1 Emilies utvikling.....	20
4.2.1.2 Empatiutvikling hos Emilie	22
4.2.1.3 Samuels virkelighet	25
4.2.2 Verdensredderne	28
4.2.2.1 Emilies åpenbaring	28
4.2.2.2 Reena som parallellhistorie	32
4.2.3 DE SOM IKKE FINNES – GRENSER I ETNOLANDSKAPET	33
4.3 SKJØNNLITTERATURENS NYTTEVERDI – EN UNIK INNGANG.....	36
5.0 AVSLUTNING	39
5.1 KONKLUSJON	40
6.0 RELEVANS FOR LEKTORYRKET	42
LITTERATURLISTE	43

1.0 Innledning

1.1 Et globalt samfunn

Forfatter Simon Stranger stiller i et intervju med Aftenposten spørsmål ved hvorfor mange ser på innvandrere som en byrde, når de heller burde bli trukket frem som en ressurs (Borud og Wang-naveen, 2015). Simon Stranger er en samfunnsengasjert forfatter som i realismens ånd er opptatt av å sette problemer under debatt. I trilogien om den norske tenåringen Emilie tar han blant annet opp utfordringer knyttet til innvandring. Gjennom å ikke kun drøfte problemene gjennom hovedpersonen Emilies stemme, men også gjennom flyktingen Samuel, gir Stranger en tydelig stemme til de som vanligvis ikke blir hørt. Trilogien begynner med boka *Barsakh* (2009), der store kontraster mellom to ulike verdener kommer frem. Ikke bare er dette temaer som er viktig gjennom hele Stranger sin trilogi, men det er også et høyt aktuelt politisk tema i samfunnet i dag.

Dagens samfunn er i stadig forandring, og den voksende globaliseringen fører til en berikelse av den norske kulturen. Det er flere aspekter ved etnisitet og kultur en må ta hensyn til i dag enn for 60 år siden, og her er innvandring et sentralt fenomen. Det er ingen tvil om at det har vært en markant økning i antall flyktninger de siste årene:

«Ved utgangen av 2015 viste UNHCR at rundt 41 millioner mennesker var på flukt i eget land, 21 millioner var flyktninger (hadde krysset en landegrense), mens 3 millioner var asylsøkere. I alt 65 millioner på flukt. (se boks for definisjoner). Dette er det høyeste tallet på mennesker på flukt som UNHCR har registrert siden flyktingestrømmene som oppstod i kjølvannet av andre verdenskrig.» (Aalandslid, 2016).

Mot slutten av 2015 hadde vi det høyeste antallet mennesker på flukt siden andre verdenskrig. Det gir oss en indikator på at vi kan definere den pågående flyktingstrømmen som en «krise». Aalandslid skriver videre at økningen av antall flyktninger har vært markant siden 2011. Den økte flyktingstrømmen har videre ført til en økning i antall asylsøkere, der Europa i 2015 tok imot så mange som 34% av verdens asylsøkere (Aalandslid, 2016). Det er tydelig at krig og konflikt er en av de vanligste årsakene til at mennesker velger å flykte, og at Europa videre blir et av de tryggeste alternativene de søker seg til. På bakgrunn av denne informasjonen er den økende flyktingekrisen en høyst relevant problemstilling vi som samfunn er nødt til å ta tak i. En av måtene dette kan gjøres på, er gjennom litteraturen. Simon

Stranger er en av dem som bruker litteraturen til å sette søkelys på problemstillinger som handler om både flyktningkrisen og asylpolitikk. Den første og tredje boka i Emilie-trilogien handler blant annet om disse problemstillingene, og det er tydelig at Stranger ønsker at ungdom skal forstå viktigheten av problemene samfunnet står ovenfor.

Mens den første og andre boka handler om problemer direkte knyttet opp mot temaene flyktninger og asylpolitikk, sentrerer den andre boka, *Verdensredderne* (2012), seg inn på hvor problematisk klesindustrien kan være. Dette er et problem som, i etterkant av bokas utgivelse, har fått en voldsom oppmerksomhet, mye på grunn av en web-produksjon Aftenposten kom med i 2014. Serien «Sweatshop: Dødsbillig mote» følger «tre norske ungdommer som drar til Kambodsja for å utforske arbeids- og levekårene i tekstilindustrien» (Brenna, 2017). De stiller spørsmål ved hvem som egentlig betaler prisen for de billige moteklærne en kjøper i Vesten, og avdekker de skrekkelige arbeidsforholdene i landet. Den fiktive karakteren Emilie stiller også spørsmål til de samme forholdene i boka *Verdensredderne*. Dette viser til at Stranger også i denne boka reiser spørsmål rundt samfunnsrelevante tema som engasjerer ungdom.

Samfunnet bærer preg av en voksende globalisering, og er mer flerkulturelt enn noen gang. Det er nødvendig å opplyse, samt diskutere, holdninger og fordommer rundt innvandring. Her kan litteratur ha et viktig samfunnsmandat. Litteratur kan bidra til menneskers dannelse, samtidig som en kan lære seg å utvikle respekt, likeverd og toleranse for hverandre og samfunnet ved å lese god litteratur. Stranger hevder også at dette er en viktig del av hans litteratur, og hevder han har lært mye i løpet av skriveprosessen med Emilie-trilogien. Han sier blant annet at arbeidet med trilogien har gitt ham et innblikk i deler av Europas asylpolitikk som han mener er dypt urettferdig (Stranger, u.å.) Han skriver videre at han har et politisk prosjekt, som er å få leseren til å tenke, reflektere og selv vurdere (ibid).

I boka *Hvor burde jeg da være?* (2013) retter Per Thomas Andersen oppmerksomhet mot hvordan konflikter mellom individ, fellesskap og samfunn er at av de viktigste temaene i moderne litteratur. Dette har ført til en økende oppmerksomhet rundt spørsmål knyttet til migrasjon, kulturmøter og globalisering (Andersen, 2013:47). I dagens litteratur befinner hovedpersonen seg ofte ved fellesskapets grense, enten som outsideren, avvikerer eller som den fremmede. Her kan vi trekke linjer opp mot temaene Simon Stranger presenterer i Emilie-trilogien. Via litteraturen setter Stranger problemene rundt migrasjon, kulturmøter og

globalisering under debatt, og inviterer til kunnskap gjennom en helt unik inngang: litteratur. Han anvender fortellerteknikker som bidrar til at mottakerne kjenner på følelser tilknyttet disse temaene, og tydeliggjør at skjønnlitteratur fortsatt kan ha en betydelig rolle i å danne meninger og diskusjon om sårbare temaer. På bakgrunn av temaene som kommer frem i Emilie-trilogien, og hvordan nettopp skjønnlitteratur kan være en unik inngang til diskusjon rundt disse temaene, vil problemstillingen i denne oppgaven være:

Hvordan viser Simon Stranger til endringer av forestillinger hos karakterene i Emilie-trilogien, og hvordan kan dette få frem følelser hos leserne?

1.2 Resepsjon

Emilie-trilogien har fått en resepsjon som er få ungdomsbøker forunt. Bøkene har fått mange anmeldelser, der de aller fleste stort sett er positive. *Barsakh* har fått mye ros av anmeldere, men er også kritisert for å romantisere spiseforstyrrelser. Cathrine Krøger skriver i sin anmeldelse av boka for Dagbladet at: «Vi gjenkjenner den groteske problemstillingen: Vestlige spiseforstyrrelser satt opp mot reell nød. Stranger skriver enkelt, usentimentalt og med innsikt» (2009). Krøger hevder altså at Stranger sine skildringer er usentimentale, men han får fortsatt ros for å ha innsikt. Anmeldelsen avsluttes i en positiv tone med en beskjed om at *Barsakh* er en roman som både kan og bør leses av alle (Krøger, 2009).

Verdensredderne ble også møtt med gode anmeldelser da den ble utgitt, og Anne Cathrine Straume fra NRK skriver i sin anmeldelse at Stranger har skrevet en god ungdomsroman som klarer å engasjere (Straume, 2012). Straume skriver i anmeldelsen at:

Styrken er det oppriktige engasjementet forfatteren formidler, og viljen til å få unge mennesker som leser romanen til å åpne øynene opp for de himmelvide skjevhetene som faktisk preger vår verden. Svakheten er at det politiske budskapet i blant blir overtydlig. Det er så altfor mye urett som bør rettes opp. (2012)

Selv om Straume berømmer Stranger for å ha skrevet en god ungdomsroman, trekker hun også frem at det blir et overtydlig politisk budskap, der hovedkarakteren og leseren blir presentert for svært mange globale problemer underveis i romanen. Straume trekker videre frem hvordan parallellhistorien mellom Emilie og Reena, en 12 år gammel jente som jobber

på en tekstilfabrikk i Bangladesh, får frem et ubehag som passer godt overens med Stranger sin fortelling (2012).

I 2015 ble *De som ikke finnes* nominert til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris (Bakken, 2017). Mette Hofsødegård skriver i en anmeldelse i Aftenposten at boka er viktig: «Det er forskjell på bøker, og noen få er viktigere enn andre, mye viktigere. Denne boken av Simon Stranger tar nesten et brutalt tak i meg, river meg ut av den profesjonelle anmelderrollen og fører meg inn i en ufattelig brutal og hjerteskjærende virkelighet.» (2014). Hun skriver videre om hvordan kontrastene er «grelle» og at boka representerer moralske urettferdigheter på en god måte (Hofsødegård, 2014). Hun avslutter anmeldelsen med å si at det er få bøker som klarer å få frem urettferdighet på en så god måte som Stranger klarer i den siste boken i trilogien (ibid).

1.2.1 Tidligere forskning

Det finnes ikke mye tidligere forskning som handler om hvordan migrasjonslitteratur kan påvirke ungdom, og det er også et felt det er utfordrende å forske på. Engasjement og holdninger er vanskelig å måle gjennom forskning, så forskningen vil i stor grad være basert på hypoteser. I denne oppgaven har jeg valgt å ta utgangspunkt i forskningen gjort via prosjektet *Scan-Guilt*, som blant annet undersøker følelser rundt skyld og privilegier knyttet opp mot Emilie-trilogien. Dette er imidlertid en av de få forskningsprosjektene som er gjort om Stranger sin ungdomstrilogi, og det beveger seg i stor grad på overflaten av tematikken jeg ønsker å undersøke i denne oppgaven. Bakken og Oxfeldt sitt prosjekt er noe jeg ønsker å gå dypere inn på i analysene mine som et metodisk utgangspunkt.

Scan-Guilt er et tverrfaglig forskningsprosjekt som ble gjennomført ved Det humanistiske fakultetet ved Universitet i Oslo i tidsrommet 2014-2018 (Bakken og Oxfeldt, 2017:9). Forkortelsen *Scan-Guilt* står for «Skandinaviske fortellinger om skyld og privilegier i en globaliseringstid» (ibid), og tar blant annet for seg Simon Stranger sin triologi om Emilie. Prosjektet er i stor grad basert på tanken om at vi lever i en tid der de fleste menneskene som bor i Skandinavia har en rekke privilegerer, mens man samtidig gjennom en pågående globaliseringsprosess konstant blir konfrontert med «bevisstheten om Andres lidelse» (Bakken og Oxfeldt, 2017:9). Gjennom denne fremstillingen setter forskningsprosjektet *Scan-Guilt* søkelys på hvordan skandinaver føler seg takknemlige for egne privilegier, i tillegg til at de føler et ubehag. Dette blir i prosjektet omtalt som «skandinaviske skyldfølelser» (ibid).

Det overordnede målet med Scan-Guilt har vært å «bidra til forståelse av vår kulturelle identitet ut fra spørsmål om hva vi gjerne påtar oss skyld og ansvar for, og ikke minst det motsatte: hva vi avviser å påta oss skyld for, eller hva som eventuelt går under radaren» (Bakken og Oxfeldt, 2017:9). Det andre målet for forskningen har vært å forstå hvordan skyldfølelser blir vekket gjennom henholdsvis kunsten, estetikken og retorikken. Forskerne har tatt utgangspunkt i hvordan skyldfølelsene kommer til uttrykk i både fakta- og fiksjonsfortellinger i ulike sjangre, i tillegg til i ulike medier. Det siste målet for Scan-Guilt er at man skal kunne bidra til en debatt om global rettferdighet, som videre skal kunne føre til handling og endring sett ut ifra «en forståelse av at fortellinger om skyld kan virke produktivt når de løftes frem i en offentlig diskusjon med tanke på bevisstgjøring og omsetting av skyldfølelser i sosial handling» (Bakken og Oxfeldt, 2017:9).

1.2.1.1 Funn

Under arbeidet med Scan-Guilt er det forsket på flere forskjellige skandinaviske tekster som tar for seg temaer rundt skyldfølelse, skam, privilegier og global urettferdighet. Forskningen på Simon Stranger sin ungdomstrilogi er kun en liten del av et stort, sammensatt prosjekt, men den har likevel gjort flere interessante funn det er verdt å trekke frem.

I kapittelet «Å vokse opp ved å kjempe en håpløs kamp», presenterer Jonas Bakken en analyse av to ulike romantrilogier for ungdom, som begge tar for seg hvordan en ung jente forsøker å hjelpe en afrikansk båtflyktning til et bedre liv i Vesten (Bakken, 2017:65). En av disse trilogiene som det blir skrevet om, er Simon Stranger sin ungdomstrilogi om Emilie. Bakken bruker en teori utviklet av Maria Nikolajeva som utgangspunkt for analysen sin (2017:66). Teorien handler om barne- og ungdomslitteratur som forteller om myndiggjøring, der Nikolajeva hevder at makt er en viktig faktor barne- og ungdomslitteratur har (ibid). Grunnen til dette er at det blir en maktfordeling mellom den voksne forfatteren og den unge leseren, der forfatteren potensielt kan skape en undertrykkende litteratur som sosialiserer «både de unge hovedpersonene og de unge leserne inn i normene som den voksne autoriteten representerer» (Bakken, 2017:66). Selv om den skjeve maktfordelingen kan føre til undertrykkende litteratur, trekker Bakken frem hvordan Nikolajeva legger vekt på at barne- og ungdomslitteratur har vært preget av karnevalisme, som handler om at maktstrukturer synliggjøres for å kunne vise at de kan problematiseres og forandres (ibid).

Et av de viktigste funnene i analysen er at de store globale utfordringene Emilie står overfor i trilogien legger til rette for at historien kan bli oppfattet som en historie om motløshet og desillusjon (Bakken, 2017:68) Bakken trekker i sin analyse frem hvordan dette står i motsetning til Nikolajeva sin teori, der en kan finne en balanse mellom makten hovedpersonene har og utfordringene de møter i fortellingen (Bakken, 2017:67). Gjennom Nikolajeva sin teori forsøker Bakken å analysere hvordan maktforholdene kommer til syne i Emilie-trilogien. Et viktig poeng Bakken trekker frem er at utfordringene Emilie møter:

«er så enorme at de kunne tatt pusten av selv den mektigste helten i en fantastisk fortelling: den urettferdige fordelingen av verdens goder, de rike landenes utnyttning av de fattiges arbeidskraft, og systemet av lover og maktutøvelse som hindrer de fattige i å søke bedre liv i den rike delen av verden.» (Bakken, 2017:68).

Bakken viser til at det finnes grenser for hva Emilie kan utrette, selv om hun er en handlekraftig og smart ung jente. Delen av denne analysen avsluttes med et fokus på at selv om Emilie-trilogien er preget av store utfordringer som umulig kan løses av hovedpersonen, er det likevel et fremtidshåp (Bakken, 2017:68).

I analysen sin av Emilie-trilogien er Bakken opptatt av hvordan Stranger gir leserne en «grundig innføring globale økonomiske systemet som ligger bak den urettferdige fordelingen av verdens goder» i den andre boka, *Verdensredderne* (2017:76). Selv om det i hovedsak er i *Verdensredderne* leserne blir gjort oppmerksomme på det økonomiske systemet som skaper fattigdom, trekker Bakken frem at det globale perspektivet fastholdes gjennom hele Emilie-trilogien (2017:79). Han trekker frem at det kommer tydelig frem hvordan Emilie er bevisst på hvor lite hun selv kan gjøre for å endre problemene i det globale økonomiske systemet, og at hun også er smertelig klar over hvordan Norge spiller en stor rolle i systematiseringen av fattigdom i verden (ibid). Bakken skriver videre at disse observasjonene i tillegg til møtet hun har med Samuel, fører til at hovedpersonen utvikler følelser av skyld og skam (2017:29). Han trekker frem hvordan møtet med båtflyktningene utløser en følelse i Emilie av skam over hvem hun er og det privilegerte livet hun lever (2017:65-66). Likevel mener Bakken at disse følelsene kan føre til noe positivt for Emilie sin del. Selv om skammen og skylden tar en stor plass i Emilie, mener Bakken at disse følelsene blir et startpunkt for en personlig utvikling for Emilie, der hun finner en vei ut av spiseforstyrrelsene (ibid).

Blandingen av fiksjon og virkelighet i Emilie-trilogien er et viktig poeng Bakken aktivt bruker underveis i analysen sin. Han trekker frem hvordan de tre romanene oppleves som fiksjon, samtidig som *Stranger* aktivt tar i bruk flere referanser til virkelige personer, steder og hendelser (Bakken, 2017:73). Bakken trekker her frem resepsjonen Emilie-trilogien har fått, og legger vekt på at det blir fremhevet i barne- og ungdomslitteraturforskning at «*Stranger* trekker internasjonale spørsmål inn i ungdomslitteraturen på en måte som gjør dem relevante for norske lesere – både ungdom og voksne» (ibid). Bakken skriver at det på denne måten ikke kun er hovedpersonen som blir konfrontert med de globale kontrastene hun blir stilt overfor, men også leseren (2017:71-72).

1.2.1.2 Forskningens relevans for oppgaven

Jeg ønsker at denne oppgaven i stor grad skal bidra som en forlengelse av analysen Bakken introduserte i *Scan-Guilt* prosjektet. Bakken trekker frem flere viktige poeng om hvordan migrasjonslitteratur bidrar til å vekke følelser hos ungdom, men observasjonene hans befinner seg i overflaten. *Scan-Guilt* er et prosjekt som tar for seg en rekke ulike romaner, som videre fører til at selve analysen av *Stranger* sine bøker ikke er et direkte fokus i prosjektet. Forskningsprosjektet har mange likheter med denne oppgaven, nettopp fordi det handler om hvordan ulik litteratur kan vekke følelser av skam og empati hos lesere. Dette er et svært interessant konsept jeg ønsker å undersøke videre. Ved å fokusere på en av trilogiene Bakken presenterer, får jeg gått mer i dybden av temaet. Prosjektet *Scan.Guilt* er i stor grad relevant for meg fordi det danner et utgangspunkt for hvordan jeg ønsker å analysere hvordan Emilie-trilogien kan skape empati hos leserne.

2.0 Teori

For å svare på oppgavens problemstilling, ønsker jeg å presentere flere ulike teoretiske perspektiver jeg ønsker å ta i bruk som redskap i analysen. I denne delen av oppgaven vil jeg først redegjøre for postkolonialistisk litteraturteori, der jeg vil fokusere på Edward Said og hans teori om Orientalisme. Jeg vil introdusere feltet ved å presentere et par viktige perspektiver som litteraturviteren Mads B. Claudi er inne på i sitt oversiktskapittel om postkolonial teori i boken *Litteraturteori* (2013). I tillegg ønsker jeg å trekke frem Arjun Appadurai sin globaliseringsteori, med fokus på to av hans fem dimensjoner: etnolandskap og medielandskap (1996). Underveis i analysen vil jeg komme videre inn på flere av dimensjonene han presenterer. Avslutningsvis vil jeg trekke frem Martha Nussbaum sine

tanker om empati i litteraturen (2016), for videre å forklare hvilken nytteverdi skjønnlitteratur kan ha sett i lys av Erling Aadland (2012) og Sylvi Penne (2001) sine tanker om skjønnlitteraturens posisjon.

2.1 Postkolonialistisk litteraturteori

Postkolonialistisk litteraturteori er et forskningsfelt med en rekke ulike teoretikere og teorier å ta fra. Mads B. Claudi presenterer i boken *Litteraturteori* et kapittel om postkolonialistisk litteraturteori, der han blant annet skriver at ”Postkolonialisme streber mot å utvikle teoretiske rammeverk for å avdekke og analysere maktforholdene mellom Vesten og ikkevestlige samfunn” (Claudi, 2013:190). Jeg ønsker å ta i bruk Mads B. Claudi som en introduksjon til fagfeltet fordi han presenterer noen viktige observasjoner om det postkolonialet feltet. Claudi trekker frem at det i postkolialisme er viktig at man skal studere «hvilke holdninger til mennesker av ikkevestlig bakgrunn som kommer til uttrykk i vestlig litteratur [...]» (Claudi, 2013:190). Sett i lys av oppgavens problemstilling, vil denne problemstillingen kunne være sentral i arbeide med analysen av Emilie-trilogien. En av hovedpersonene i trilogien, Samuel, har en ikke-vestlig bakgrunn og blir i stor grad definert av hvordan de som har definisjonsmakt oppfatter han som en av «de andre». Emilie er en norsk ungdom fra et velstående land, som fungerer som et bilde på en av de som har definisjonsmakt over «de andre».

2.1.1 Orientalismen

På bakgrunn av at det er et stort skille mellom vestlige og ikke-vestlige mennesker i Emilie-trilogien, vil det være hensiktsmessig å trekke inn Edward Said sin teori om Orientalisme. Opprinnelig var orientalisme en betegnelse på studiet av land i Orienten, som ofte ble tenkt på som Midtøsten og Asia (Fosshagen, 2019), og Said sitt utgangspunkt var et ønske om å undersøke det ujevne maktforholdet mellom «Orienten» og «Oksidenten», der forestillingen om «Orienten» var basert på et ideologisk konstruert skille mellom Østen og Vesten. Likevel er orientalisme en teori som kan bli brukt til drøfting også utenfor de geografiske avgrensningene (Fosshagen, 2019). Dette kan være hjelpsomt når en skal analysere hvordan ulike forestillingsverdener hos mennesker har oppstått, der de har allerede etablerte virkeligheter om ulike kulturer. Hvordan forestillinger om ulike kulturer har oppstått kan analyseres ved bruk av Said sin teori om Orientalisme.

Forestillingen om Orienten ble skapt som Vestens motpol ifølge Said (Said, 1994:12). Orientalismen blir sett på som en egen diskurs fordi Vesten har legitimert en forestilling om Orienten innenfor ulike institusjoner, noe som videre påvirker måten en snakker og tenker om Orienten på. Oppfatningen en får av Orienten blir svært entydig fordi den er direkte kontrollert av Vesten, som er kolonisatoren. Claudi peker også på dette, ved å vise at disse fremstillingene, som alene blir kontrollert av den vestlige oppfatningen, bidrar til å skape et skille mellom «oss» og «dem» (Claudi, 2013:195). Said ønsker å undersøke dette ujevne maktforholdet, som også Claudi trekker frem, der forestillingen om Orienten baseres på et konstruert skille mellom Vesten og Østen.

Orientalismen kan bidra til å forklare hvordan Vesten har konstruert et kunstig bilde av Østen, og teorien kan blant annet vise til hvordan ulike forestillingsverdener oppstår. Ved å få en teori der den ene siden, Vesten, etablerer forestillingene, mens orienten ikke har en stemme, men heller blir snakket for, er det naturlig at det vil oppstå subjektive oppfatninger av virkeligheten. Said sin forklaring om hvordan det oppstår forestillinger fra Vesten sin side om hvordan Østen er, kan brukes til å forklare andre mistolkinger mellom ulike kulturer som ikke nødvendigvis handler direkte om Vesten og Østen. Orientalismen kan dermed brukes til å forklare hvordan Vesten oppfatter flyktningkrisen og flyktnings situasjon i blant annet Afrika. På samme måte som at Vesten, ifølge Said, etablerte og til dels konstruerte oppfatninger av Østen, kan en også se hvordan det samme har skjedd mellom Vesten og flyktninger. Vesten har blitt en form for definisjonsmakt der de tillegger forestillinger til mennesker på flukt, som videre vil konstruere oppfatninger hos befolkningen. På bakgrunn av dette ønsker jeg å ta i bruk Orientalismen som en av de sentrale teoriene i drøftingen. Edward Said skriver i sin bok om orientalisme om hvordan forestillingene om Orienten opprinnelig oppsto:

”Orienten var nærmest en europeisk oppfinnelse, og hadde helt siden antikken vært et sted for romantikk, eksotiske vesener, uforglemmelige minner og steder, bemerkelsesverdige opplevelser. Nå var den i ferd med å forsvinne; på en måte hadde den allerede gjort det, dens tid var over. (...) Det viktigste for en europeisk besøkende var en europeisk fremstilling av Orienten og dens skjebne i vår tid, da begge hadde en privilegert betydning både for journalisten og hans franske lesere.” (Said, 1994:11).

Dette kan bety at Said mener at Orienten er skapt via en vestlig mentalitet, og at orientalismen i stor grad har bidratt til å reprodusere forestillinger om østlige kulturer i stedet for å videreformidle faktisk kunnskap. Dette viser til at holdningene og kunnskapen om orienten har oppstått på grunn av en etnosentrisk tilnærming, der den orientalske kulturen, verdiene, normene eller praksisene vurderes ut ifra de kulturelle forståelsesrammene i det vestlige samfunnet.

Det er flere av mekanismene i Said sin teori vi kan se også i dagens samfunn, der en av dem kan overføres til forholdet mellom «majoritet» og «minoritet». Fremstillingene av majoritetene og minoritetene er ofte et tema i media, og mediediskursen fremstår ofte som ensporet og lite nyansert (Integrerings- og magfoldsdirektoratet, 2019). Slike kategoriseringer fører til at en definerer «den andre» i motsetning til «oss». Mange hevder at det er få mennesker med minoritetsbakgrunn som kommer til ordet i mediene, noe som bidrar til å skape mange av de samme mekanismene som Said refererer til. Slik Said ser det har ikke «Orienten» mulighet til å representere seg selv, fordi den blir representert av andre (Said, 1994, s. 31).

I alle de tre bøkene i Emilie-trilogien, kan en se hvordan forholdet mellom «oss» og «de andre» blir tydeliggjort gjennom unge Emilies øyne. Emilie er en jente som representerer «Vesten», der det ofte forekommer et lite nyansert bilde av hvem «de andre» er. Gjennom historien vi følger, blir Emilie stilt ovenfor problemstillinger og forestillinger hun aldri har tenkt over før. Hele diskursen hennes blir utfordret, og virkelighetsbilde hun allerede har etablert begynner å endre seg. Said sin teori om Orientalisme kan i dette tilfelle bidra til å vise til hvorfor, og hvordan, Emilie har en allerede etablert forestilling om «de andre», noe jeg ønsker å gå nærmere inn på i analysedelen av denne oppgaven. Orientalismen kan bidra til å vise til hvordan holdningene om orienten, i dette tilfelle flyktninger, har oppstått. I tillegg til at det samtidig kan bidra til å understreke at Vesten faktisk har etablert et konstruert bilde av «de andre», slik Said også hevder.

2.2 Arjun Appadurai – De fem dimensjonene i globalisering

Det er vanskelig å forklare global flyt ut ifra en enkel modell. Den indisk-amerikanske antropologen Arjun Appadurai har forsøkt å utvikle et teoretisk rammeverk for å bedre kunne forstå dagens globale økonomi. Han peker på hvordan hastigheten og målet til den globale

flyten varierer stort: «the paths or vectors taken by these kinds of things have different speeds, axes, points of origin and termination, and varied relationships to institutional structures in different regions, nations, or societies» (Appadurai, 2000:5). Måten han forsøker å beskrive de flytende og uregelmessige formene av globale kulturelle strømninger, er gjennom fem ulike dimensjoner han har valgt for å kalle ulike «scapes»: etnolandskapet, medielandskapet, finanslandskapet, teknolandskapet og idélandskapet. Appadurai mener at de ulike dimensjonene påvirker hverandre og har sine egne regler, og skriver at landskapene er «[...] deeply perspectival constructs, inflected by the historical, linguistic, and political situatedness of different sorts of actors [...]» (Appadurai, 1996, s. 33). De ulike dimensjonene Appadurai beskriver kan bli sett på som en slags modell for forståelse av hvordan globalisering både påvirker og danner individers konstruksjoner av kulturelle forestillingsverdener. Dette fordi et av Appadurai sine poeng er at landskapene bidrar til å skape forskjellige forestillingsverdener som avhenger av lingvistiske, politiske og historiske forhold, og at individet er «[...] the last locus of this perspectival set of landscapes, for these landscapes are eventually navigated by agents who both experience and constitute larger formations [...]» (Appadurai, 1996:33). Appadurai legger med dette vekt på individet sin viktige posisjon i etablering av ulike forestillingsverdener.

Jeg har valgt å fokusere på to av Appadurai sine dimensjoner om global flyt; etnolandskapet og medielandskapet. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i disse fordi de kan bidra til å danne et grunnlag for forståelse av hvordan menneskets forestillingsverdener kan komme i konflikt med hverandre. Alle landskapene er relevante, siden alle dimensjonene virker sammen, men det er ikke rom for å undersøke alle. Den første dimensjonen jeg ønsker å trekke frem, etnolandskapet, består av mennesker som er i bevegelse. Menneskegrupper som til stadighet forflytter seg rundt i verden utgjør en viktig del av verdensbildet vårt, der grupper en kan trekke frem blant annet er turister, flyktninger og migranter. Det er store kontraster mellom grunnen til at ulike menneskegrupper velger å forflytte seg. Turister og flyktninger har for eksempel helt forskjellige utgangspunkt til hvorfor de ønsker å forflytte seg, og en kan si at mye av forskjellen ligger i valgfriheten individene innenfor disse gruppene har. Mens en turist gjerne ønsker å bevege seg over landegrensene, blir en flyktning nærmest tvunget til å gjøre det samme. Den ulike graden av valgfrihet fører til at det oppstår ulike forventninger om hvordan det nye livet blir hos menneskene i de ulike gruppene (Appadurai, 1996:33). På denne måten bidrar bevegelse i etnolandskapet til et mangfoldig sett av identiteter i verden.

Medielandskapet er også en dimensjon som kan være nyttig for å bruke til å forklare hvilke forestillinger man har om verden. Medielandskapet handler i stor grad om hvordan elektroniske hjelpemidler både produserer og sprer informasjon. Her kan man trekke frem aviser, magasiner, tv og lignende. Media blir ofte sett på som den fjerde statsmakt, mye fordi de har en enorm påvirkningskraft. Via blant annet aviser bidrar mediene til å konstruere og endre forestillinger en har om verden. Appadurai skriver om hvordan bildene mediene konstruerer kan bli sett på som billedlige metaforer mennesker lever etter, fordi de representerer mulige drømmer og fantasier (1996:36). Bildene legger ulike forestillingsverdener til grunn hos hvert enkeltindivid, og det kan være vanskelig å skulle skille mellom hvilke forestillinger som er virkelige eller uvirkelige (Appadurai, 1996:35). Dette kan være fordi de nettopp kan vise både reelle fakta og en konstruert fantasi. I en tid hvor dagens utfordringer både er nasjonale og transnasjonale, spiller mediene en kritisk rolle i fremstillingen av og forhandlinger om identiteter (Tuft, 2003:17).

2.3 Skjønnlitteraturens nytteverdi

2.3.1 Empati

I gjeldende læreplan, LK06, står det i den generelle delen at elever skal få kompetanse innen det å ville hjelpe andre mennesker (Utdanningsdirektoratet, 2015). Hvis en skal hjelpe andre, kreves det at man klarer å sympatisere med andre sitt følelsesliv og ha medfølelse med andre. Hvis man skal ville hjelpe andre mennesker, kan man oppnå dette gjennom å lære elevene empati. Per Thomas Andersen skriver i sin artikkel ”Hva skal vi med skjønnlitteratur i skolen?” (2011) at følelser er en grunnleggende ferdighet. ”Denne grunnleggende ferdigheten er evnen til å føle andres følelser. Hvis du ikke kan leve deg inn i hvordan andre har det, kan du verken være en god partner, en velfungerende forelder eller et gagnlig samfunnsmedlem.” (2011:19). For å kunne oppnå et demokratisk samfunn, er det viktig å kunne ha evnen til å føle empati med andre. Det vil ikke være mulig å oppnå et tolerant samfunn hvis en ikke har mennesker som har evne til å leve seg inn i andres situasjon. Hvis en skulle handle ut ifra egoistiske interesser, hadde samfunnet vårt sett helt annerledes ut. Empatiske mennesker er en stor forutsetning for å kunne leve i et velfungerende, åpent og tolerant samfunn, og det er viktig at elevene forberedes på rollen som en empatisk medborger.

En av forskerne Andersen trekker inn i artikkelen, er den amerikanske litteraturviteren Martha Nussbaum. Nussbaum har vært en sentral skikkelse i arbeid med filosofi og etikk, og har en rekke publikasjoner. I sin bok *Litteraturens etikk* (2016) skriver hun om følelser i litteraturen,

der et av kapitlene heter *Moralske (og umoralske) følelser: om samfunnsborgerens oppdragelse* (195). Om dette kapitlet sier Nussbaum at målet er å gjøre studentene til demokratiske borgere, der hun ønsker å kartlegge hva det er med menneskeheten som gjør det vanskelig for dem å opprettholde «demokratiske institusjoner tuftet på gjensidig respekt og respekt for rettsvesenet» (2016:195). Hun skriver videre at det er et kjent problem at mange stigmatiserer minoriteter, og at en må bruke «alle de ressurser i menneskesinnet som kan bidra til at demokratiet vinner over hierarkiske samfunnsformer» (2016:195).

Et av begrepene Nussbaum bruker for å forklare hvorfor mennesker stigmatiserer minoriteter, er *avsky* (2016:199). Hun skildrer hvordan avskyen man føler fra tidlig alder blir knyttet opp mot bestemte menneskegrupper, noe som videre kan bidra til å forklare hvorfor mange mennesker undertrykker spesifikke undergrupper i samfunnet (2016:199-200). Ved å utestenge disse spesifikke menneskegruppene definerer man seg selv som overlegen, og skaper den dyriske «andre» (ibid). Nussbaum hevder at skolen er et viktig samfunnsmandat for å kunne påvirke denne tankegangen, fordi skolen er en viktig påvirkningskilde i barns liv og budskapene de sender ut er lettere å følge med enn de som kommer fra andre steder (2016:201). Hun skriver videre at «fortellinger vi lærer i barndommen blir viktige bestanddeler i den verden vi inntar som voksne» (2016:202), noe som viser til at blant annet litteraturens posisjon kan være sentral for hvilken forestillingsverden elever etablerer.

Nussbaum legger vekt på hvordan mennesker kan føle medlidenhet med andre. Hun understreker at man må forestille seg verden slik den ser ut fra andres perspektiv hvis man skal kunne føle sympati for andre mennesker (2016:203). Videre kan denne sympatien utvikle seg til empati, som deretter vil føre til det hun kaller for «posisjonell tenking». Nussbaum skriver at posisjonell tenking handler om å se verden fra en annens skapnings perspektiv, men at det ikke er nødvendig med posisjonell tenking for å ha sympatiske følelser (ibid). Det at man danner sympatiske følelser, kan ifølge Nussbaum føre til en følelse av skyldfølelse (ibid). Følelsene som oppstår kan videre føre til at man forstår behovene til andre mennesker bedre, og klarer å betrakte andre mennesker med et blikk som tilsier at de har samme rettigheter som en selv. Dette kan videre føre til bekjempelse av stereotypier i samfunnet.

2.3.2 Hvorfor trenger vi skjønnlitteratur?

Litteraturviter Erling Aadland skriver i artikkelen «Hvorfor bry seg om litteratur?» (2012), skriver han om at grunnen til at en leser litteratur er fordi den gir oss noe: «Vi leser ikke litteratur fordi det finnes litteratur og det stadig blir produsert ny litteratur, men fordi den har noe å gi oss – handling, følelser og tanker» (2012:109). Aadland legger videre vekt på at det er store forskjeller mellom å erfare noe i livet og ellers i litteraturen, fordi det en erfarer via litteratur ofte er voldsommere enn det vi kan erfare i realiteten (ibid). På denne måten blir lesing av skjønnlitteratur en unik inngang til andre forestillingsverdener enn din egen. Aadland trekker også inn hvordan han mener at de humanistiske fagene er viktigere for mennesker enn de vitenskapelige (2012:108). Selv om han anerkjenner at vitenskapen har gitt oss mange fornuftige ting en trenger for å leve, mener han at det kun er de humanistiske fagene som kan gi mennesker et fullverdig liv (ibid). Han skriver at et fullverdig liv inneholder både gleder og sorger og at «alle kan oppleve flere gleder og sorger ved å lese litteratur» (2012:108). Dette understreker hvor viktig skjønnlitteraturen kan være for et enkeltmenneske.

Sylvi Penne har skrevet et verk kalt *Norsk som identitetsfag* (2008). I boka tar hun opp hvordan norskfaget og tekstene en møter i skolen kan bidra til dannelse og utvikling av individet. Et av temaene hun fokuserer på er hvordan fortelling og identitet virker sammen (2008:192). Hun hevder at fortellinger er identitetsdannede og at det finnes «mange vitnesbyrd om at litterære fortellinger har fått avgjørende betydning for et menneskes liv» (2008:192). Dette eksemplifiserer hun ved å trekke frem professor Sharon Jean Hamiltons selvbiografi *My Name's not Susie* (1997), der Hamilton skildrer hvordan det at adoptivmoren hennes leste for henne hver dag var noe av det viktigste i hennes oppvekst (ibid). Bøkene trakk frem samvittighetsproblemer i henne når hun sto overfor situasjoner som kunne minne henne om de hun hadde hørt om gjennom bøker (ibid), noe som viser til at skjønnlitteraturen har bidratt til å utvikle følelseslivet hennes.

«Estetiske tekster viser ikke bare en livsverden (mimetisk funksjon), de kan også skape en livsverden (performativ funksjon)» (Penne, 2008:194). Penne refererer her til hvordan forestilling om menneskers indre liv og eksistensielle indre reiser i utgangspunktet ble etablert i romanene på 1800-tallet (Ibid). Hun skriver videre om at denne etablerte identitetsoppfatningen er det som senere har dannet forestillinger om det moderne mennesket gjennom film, fjernsyn og litteratur. Videre trekker hun frem hvordan barnelitteraturen kan

være et tydelig eksempel på hvordan litteratur kan ha en performativ funksjon (ibid). Penne trekker frem hvordan litteraturen for barn på 1950-tallet bidro til å skape en livsverden i *Barnetimen*, der «Anne-Cath. Vestli, Alf Prøysen og Torbjørn Egner realiserte Einar Gerhardsens nye verden i barns drømmer og forestillinger» (2008:194). Gjennom fortellingene som ble presentert for barna bidro forfatterne til å skape bilder som norske barn kunne ta til seg hver eneste dag, og som videre kunne bli en del av deres forestillingsverden. Penne trekker frem viktigheten av at det er vanskeligere å danne disse bildene i dag, men at det er «lærerens oppgave å bli klar over rådende livsformer som hemmer eller fremmer barns tro på framtida» (2008:194). Dette viser til hvor viktig lærerens posisjon er i arbeidet med skjønnlitterære tekster i klasserommet.

3.0 Sammendrag av Emilie-trilogien

3.1 Barsakh

Boken *Barsakh* (2019a) er den første i Simon Stranger sin trilogi om Emilie. Handlingen er lagt til Gran Canaria, der 15 år gamle norske Emilie er på familieferie. Hun er en tilsynelatende normal tenåring, men gjennom hvordan hun blir beskrevet i boken er det tydelig at hun sliter med blant annet spiseforstyrrelser. En dag finner Emilie en båt med flyktninger mens hun jogger på stranda. Emilie bestemmer seg for å hjelpe menneskene i båten, og svømmer ut til flyktningene for å dra dem inn. En av flyktningene hun redder er 18 år gamle Samuel fra Ghana, og de får fort god kontakt.

I de påfølgende dagene jobber Emilie intensivt med å holde Samuel og de andre skjult fra politiet, ved å huse de i et tomt hus like ved stranda. Emilie bruker alle feriepengene sine til å kjøpe matvarer og drikke til flyktningene, og tar hyppige «joggeturer» for å se til Samuel og de andre. Hun er opptatt av at ingen andre enn henne selv skal få vite om situasjonen som har oppstått, mye fordi hun er redd for at flyktningene skal bli sendt tilbake dit de kom fra. Dessverre tar det ikke mange dagene før Emilie og Samuel blir oppdaget av det lokale politiet, og de to må sammen forsøke å løpe fra dem. Det hele ender med at politiet tar igjen de to tenåringene, og begge blir tatt med til den lokale politistasjonen. Emilie blir fort sluppet ut igjen, fordi politiet mente hun kun handlet ut av et godt hjerte. Boka slutter med at Samuel blir arrestert i påvente av hjemsendelse, men Emilie forlater Gran Canaria og drar hjem igjen til Norge.

3.2 Verdensredderne

I den andre boka i Emilie-trilogien, *Verdensredderne* (2019b), har Emilie sluttet å tenke så mye på Samuel. Det er to år siden hun møtte ham på Gran Canaria, og engasjementet hun kjente på i møte med båtflyktingene har begynt å utvikle seg ytterligere. Hun er over spiseforstyrrelsene sine, og hun har blitt medlem i en aktivistgruppe kalt *Verdensredderne*. Gjennom organisasjonen får Emilie kjennskap til den urettferdige fordelingen av godene i verden, og sammen med resten av aktivistene i organisasjonen setter de fokus på hvor elektronikk, sjokolade og klær faktisk kommer fra. I likhet med i *Barsakh*, skjuler Emilie mye av det hun gjør fra foreldrene sine.

I likhet med *Barsakh*, er *Verdensredderne* skrevet gjennom ulike synsvinkler. Imidlertid er perspektivet i *Verdensredderne* utvidet i forhold til *Barsakh*, ved at den inneholder flere parallellhistorier enn én. Stranger har gjennom de ulike parallellhistoriene fokusert på hvordan mennesker og dyr verden over lider på grunn av Vestens forbruks- og produksjonsmønster. En av karakterene de mange parallellhistoriene handler om er ungjenta Reena, som dør i en ulykke på en tekstilfabrikk i Bangladesh. Alle de ulike parallellhistoriene viser til hvordan Emilie føler at det muligens ikke er noe hun kan gjøre for å løse alle problemene hun kjenner at hun står overfor. Dette fører videre til alle aksjonene hun bidrar i, og i begynnelsen er disse vellykkede og fører til økt oppmerksomhet. Dette er imidlertid ikke varig, og det er en rekke personer som blir med i aktivistgruppen som viser seg å være negative for organisasjonen. Mot slutten av boka har enkelte i *Verdensredderne* en aksjon der de setter fyr på et av Hennes & Mauritz sitt lager, og Emilie blir pågrepet av en sikkerhetsvakt.

3.3 De som ikke finnes

De som ikke finnes (2016) er den tredje og siste romanen i trilogien om Emilie. I denne romanen står Samuel plutselig utenfor Emilies hus, på desperat utkikk etter hjelp. Emilie er hans siste håp for å få en bedre fremtid. Emilie bor med familien sin i Bærum, og er kjæreste med Antonio, som hun møtte i *Verdensredderne*. De er begge svært samfunnsengasjerte. Når Samuel, som hun nesten helt har glemt, plutselig står på døren hennes en vanlig morgen, får Emilie panikk. Hun er redd for hva han har opplevd, men også redd for hva han kan finne på å gjøre. Samuel velger til slutt å dra fra Emilie i sinne og stjeler Emilies mors smykseskrin.

Deretter tar han med smykkeskrinet til en gullsmed i handlegata Karl Johan for å selge det. Emilie og Antonio tar derfra opp jakten på ham.

Romanen veksler mellom to historier: den ene historien handler om Samuel og Emilie i Norge nå, og den andre historien, som nåtidshistorien veksler med, handler om Samuels reise til Norge, fra da han og Emilie skiltes i Gran Canaria frem til i dag. Samuels reise tilbake til hjemlandet, gjennom Europa og til Norge, byr på mange grufulle hendelser, men også historier om vennskap og kjærlighet. Samuel blir sendt tilbake til Ghana fra Gran Canaria, og tar en jobb på en kakaobønneplantasje, hvor også mange andre unge gutter arbeider for å kunne brødfø seg. Samuel ankommer kakaobønneplantasjen, og møter for første gang Baba og Amadou. Fortellingen tar en dramatisk vending når Samuel og Amadou setter fyr på farmens leder, Baba, fordi de må komme seg vekk. Baba misbruker nemlig guttene både seksuelt og voldelig, og arbeidet på farmen er som slavearbeid. Herfra blir vi med på Samuel og Amadous reise fra Afrika til Europa, som er alt annet enn en hyggelig solskinnshistorie.

I Norge blir skuffelsen stor for Samuel når Emilie ikke kan hjelpe ham. Hun har dårlig samvittighet, men vet ikke hva hun skal eller kan gjøre. Samuel ender opp alene på gata, men blir raskt kjent med Muhammed, som ordner det slik at Samuel får jobbe med ham på ulike vaskeoppdrag. Til slutt blir Samuel tatt av politiet under et vaskeoppdrag i bygget til Utlendingsdirektoratet, og han blir sendt til isolat i nærheten av flyplassen. Han vet at han kommer til å bli sendt tilbake til Ghana, for han har ikke en legitim grunn til å søke asyl: han har det nemlig ikke fælt nok, og kan ikke søke asyl på grunnlag av dårlige økonomiske forhold. Han skriver derfor et brev til Emilie, hvor han forklarer at ingenting av dette er hennes feil, og tar deretter sitt eget liv i cella.

4.0 Analyse

Ved hjelp av tekstlesning og tematisk analyse ønsker jeg å gi et svar på hvordan Simon Stranger bidrar til å endre forestillinger hos karakterene i Emilie-trilogien, og hvordan dette kan få frem følelser hos leserne. Jeg vil bruke Bakken sine funn som et utgangspunkt for analysen og underbygge med Said sin teori om orientalisme og Appadurai sin teori om global flyt. Dimensjonene om global flyt vil være redskapene jeg i hovedsak ønsker å ta i bruk i løpet av analysen. I tillegg vil jeg vil aktivt bruke Nussbaum sin teori om følelser i litteratur underveis, for å forsøke å gi et svar på hvordan følelser hos leseren kan oppstå i møte med

litteratur. Avslutningsvis vil jeg trekke frem hvorfor skjønnlitteratur kan være en unik tilgang for å utvikle disse følelsene.

4.1 Form og funksjon

Bøkene i Emilie-trilogien kan i utgangspunktet leses som selvstendige fra serien. Alle tre bøker har forskjellig handling som ikke nødvendigvis bygger på de andre bøkene, selv om det vil være hensiktsmessig å lese alle for å få en dypere innsikt i karakterene i serien. Selv om bøkene kan leses uavhengig av hverandre, er det tydelig at de henger sammen. Stranger knytter ikke kun bøkene i trilogien opp mot hverandre gjennom å bruke de samme karakterene, men også fortellerteknikken han tar i bruk viser tydelig at bøkene henger sammen med hverandre.

En av de mest fremtredende virkemidlene Stranger tar i bruk gjennom Emilie-trilogien, er hvordan han bytter en skiftende fortellerteknikk mens han skriver. Handlingene blir i alle de tre bøkene i hovedsak skildret ut fra Emilie sitt perspektiv, og hun er karakteren som står frem som hovedpersonen i alle tre bøkene. Det er via henne vi får mange av de store inntrykkene av hva som skjer i verden. Selv om trilogien sentrerer seg rundt en ung, norsk jente, introduserer Stranger leserne for flere perspektiver enn Emilie sitt. Allerede i kapittel tre i den første boka, får vi skildret en annen virkelighet via en av de andre sentrale karakterene i bokserien, nemlig Samuel (Stranger, 2019:22). Samuel er en gutt på alder med norske Emilie, men befinner seg i en helt annen situasjon. Mens Emilie i første bok, *Barsakh*, introduseres som en privilegert ungdom på ferie i Gran Canaria, er Samuel en sterk kontrast. Samuel er båtflyktning fra Ghana, og er også på vei mot Gran Canaria. Stranger introduserer tidlig kontrastene mellom de to ungdommene, noe som blant annet blir tydeliggjort gjennom årsaken til hvorfor de befinner seg på Gran Canaria.

I likhet med Emilie sin historie, har Stranger valgt å skildre Samuel sin virkelighet i *Barsakh* ut ifra hans eget perspektiv. Likevel kan en se hvordan det er Emilie sin historie som trekkes frem som hovedfortellingen. Samuel sitt perspektiv er skrevet i kursiv, noe som forsterker forskjellene mellom de to fortellingene. På samme måte som i *Barsakh*, blir forskjellene mellom Emilie sin virkelighet og de andre karakterene sin virkelighet forsterket gjennom fortellerteknikken. Ved at Stranger velger å fokusere på Emilie gjennom alle tre bøker, i tillegg til at han skildrer de andre karakterenes hverdag gjennom kapitler skrevet i kursiv,

fremstår de ulike personene som blir presentert underveis i fortellingen som bikarakterer gjennom trilogien.

Emilie er presentert som en karakter norsk majoritetsungdom kan kjenne seg igjen i, noe som kan gjøre det enklere for mottakerne å relatere seg for det som foregår underveis i trilogien. Selv om leserne i stor grad kan kjenne seg igjen i Emilie, bidrar den skiftende fortellerstemmen i fortellingen til at det er enklere for de som leser å sette seg inn i andre historier utenfor sin egen virkelighet via at det er mange av andre Emilie sine karakteristikk som er uniformt med norsk ungdom generelt. Akkurat slik Aadland hevder, blir litteraturen her en unik inngang til å sette seg inn i andre forestillingsverdener på (2012:109). Gjennom å kjenne seg igjen i Emilies hverdag, blir det også enklere å relatere seg til andre problemer man opplever. Nettopp fordi man har satt seg inn i en annens forestillingsverden.

Hvis en tar utgangspunkt i Appadurai sine dimensjoner om global flyt, for eksempel etnolandskapet, kan en se hvordan Emilie og Samuel, eller de andre bikarakterene, sine historier har helt ulike utgangspunkt til hvorfor de har valgt å forflytte seg. Mens Emilie presenterer en frivillig forflytning, i form av at hun er turist på Gran Canaria, presenterer Samuel en forflytning som har skjedd fordi han ikke har hatt noen andre alternativer. Samuel er en båtflytkning som er tvunget vekk fra hjemmet sitt, mens Emilie er en «fri», norsk ungdom. Gjennom de ulike synsvinklene Stranger bruker gjennom romanene kan en altså tydelig se kontrastene mellom hverdagen til ungdom verden over. Stranger tar leseren med på en reise i hvordan mennesker har ulike utgangspunkt, noe som forsterkes gjennom de skiftende synsvinklene. Bakken trekker også frem viktigheten av dette i analysen sin i Scan-Guilt prosjektet, der han skriver at den skiftende fortellerstemmen «skaper en skarp kontrast mellom de to ulike menneskenes livssituasjon» (2017:74). Han skriver videre at denne kontrasten fører til at både leseren og Emilie blir konfrontert med de store, globale forskjellene som er i verden. Denne oppdagelsen kan videre føre til en endring hos både Emilie og leseren, der deres allerede etablerte forestillinger om hvordan verden fungerer blir forandret.

4.2 Medienes funksjon i forestillingsverdenen

Appadurai mener at mediene kan bidra til å konstruere og endre hvilke forestillinger en har om verden, fordi landskapet sentrerer seg rundt bilder bestående av «narrative-based accounts

of strips of reality» (1996:35). Opphavet til individers ulike forestillingsverdener kan oppstå i lys av disse virkelighetsbildene. Det er flere ulike hjelpemidler i medielandskapet som bidrar til spredning av informasjon, der det i denne analysen vil bli lagt vekt på aviser og internett. I samtlige av bøkene til *Stranger* i Emilie-trilogien tar medielandskapet en stor del i hvordan de ulike karakterene oppfatter sin og andres virkelighet.

4.2.1 Barsakh

4.2.1.1 Emilies utvikling

I *Barsakh* blir Emilie for første gang konfrontert med en virkelighet som ligger fjernt fra hennes egen. Det første møtet hun får er gjennom en avis faren leser, der det er avbildet båtflyktninger i nærheten av der de selv ferierer: «Faren snudde hodet mot dem og pekte på avisen, og på en reportasje fra Kanariøyene. Hovedbildet viste en gruppe afrikanske båtflyktninger som lå utmattede på en strand, mens en hvit kvinne fra Røde Kors satt bøyd ved siden av en av dem.» (2019:17). *Stranger* skildrer videre hvordan Emilie ser bildene i avisen, men ikke responderer noe videre på det. Faren blar deretter videre i avisen og alt fortsetter som normalt.

En av grunnene til at Emilie og familien hennes ikke reagerer videre på oppslaget i avisa, kan være fordi det er for langt fra deres virkelighet. Ved at *Stranger* legger vekt på at ingen av familiemedlemmene responderer på en virkelig hendelse som geografisk sett er nær dem, understreker han hvor viktig følelseslivet er for å kjenne sympati med andres situasjon. Skillet mellom «oss» og «de andre», akkurat som skillet mellom Vesten og Østen i orientalismen, viser til hvordan det er vanskelig å sette seg inn i de andres situasjon uten å ha en direkte kjennskap til den. Virkeligheten blir for fjern til at det blir naturlig for Emilie å reagere, noe som kan virke som mangel på sympati eller empati fra hovedkarakterens side.

Selv om Emilie umiddelbart ikke evner å ta båtflyktningene sin virkelighet inn over seg, er dette noe som kjapt endrer seg når hun blir direkte konfrontert med situasjonen senere samme kveld. Etter en joggetur ser Emilie Samuel og de andre båtflyktningene på stranda, og knytter umiddelbart synet oppimot bildene i avisa (*Stranger*, 2019a:17-18). Hun blir sjokkert av synet, og bestemmer seg for å hjelpe til. Her har medielandskapet hatt påvirkning på Emilie sin forestillingsverden, fordi hun kobler opp bildene hun tidligere har sett i avisa til menneskene hun nå ser i en båt ute på vannet. Informasjonen hun fikk fra avisa har hjulpet henne til å forstå alvoret i situasjonen. Uten informasjonen hun har fått fra mediene er det

ikke sikkert hun hadde anerkjent menneskene i båten som flyktninger, men heller «vanlige» mennesker på båttur. Etter at Emilie møter Samuel og de andre flyktingene, er det mange inntrykk hun må ta innover seg. Det er tydelig at hun føler at hun står ovenfor en virkelighet hun ikke visste at faktisk eksisterte, noe som blant annet kommer frem gjennom dialoger hun har med Samuel:

- Samuel?
- Ja?
- Du sa at dere hadde vært om bord i båten i mer enn tjue dager ...? Var dere ikke redde for å dra i en så liten båt?
- Jo.
- Likevel reiste dere?
- Vi hadde ikke noe annet valg.
- Er det så ille der du kommer fra?
- Det er ikke så ille. Det er bare det at det ikke finnes noen jobber. Ingen fremtid. Det er det samme med de andre her. Det er det samme i hele Vest-Afrika.
- Hvordan da? Spurte Emilie.
- Folk er fattige. Jobbene er dårlige betalt, eller farlige. Mens her ... Han slo ut med armene for å vise hva han mente. «Her i Europa». (Stranger, 2019a:73).

I utdraget kan en se en av de første «konfrontasjonene» Emilie har med Samuel og det livet han lever. Det kommer frem at Emilie synes det er vanskelig å forstå hvorfor og hvordan Samuel og de andre fra Ghana har flyktet. Det er en virkelighet langt unna hennes egen. Det er en virkelighet hun har hørt om på nyhetene og lest om i avisene, men som hun egentlig ikke vet noe om. Samuel er hennes inngang til elendigheten, og samtalen mellom de to blir også lesernes inngang.

Arjun Appadurai understreker hvordan forestillinger om andre kan etableres gjennom medielandskapet i teorien sin om global flyt. Han skriver at medielandskapene produserer en form for forestillinger om andres liv der «they help to constitute narratives of the Other and protonarratives of possible lives, fantasies that could become prolegomena to the desire for acquisition and movement.» (Appadurai, 1996:35). Med dette understreker Appadurai det Emilie opplever om at mediene bidrar til å bekrefte et bilde hun har på «de andre», som i dette tilfellet er båtflyktninger. Det at Emilie får bekreftet forestillingene hun har blitt presentert for i media, viser leserne at virkeligheten en leser om i avisene er nærmere enn man i utgangspunktet tror. Stranger bekrefter ikke bare Emilie sine forestillinger, men viser også leserne at virkeligheten en blir presentert for i media faktisk eksisterer nærmere enn man tror. Strangers fortellerteknikk bidrar her til å understreke alvorret i situasjonen ved å knytte Emilie og Samuel, to ungdommer på omtrent samme alder, sine virkeligheter sammen.

Bakken trekker i kapittelet «Å vokse ved å kjempe en håpløs kamp» frem hvordan Emilie sine forestillinger om båtflyktningene blir forsterket etter møtet med Samuel og de andre på Gran Canaria (2017:18). Han skriver at Emilie gjennom møtet med flyktningen blir gjort oppmerksom på:

«utfordringer som er så enorme at de kunne tatt pusten av selv den mektigste helten i en fantastisk fortelling: den urettferdige fordelingen av verdens goder, de rike landenes utnyttning av de fattiges arbeidskraft, og systemet av lover og maktutøvelse som hindrer de fattige i å søke et bedre liv i den rike del av verden» (Bakken, 2018:18).

Emilie har tidligere vært oppmerksom på at båtflyktninger er et globalt problem gjennom medielandskapet, men møtet med Samuel og de andre bekrefter og tydeliggjør omfanget av utfordringen. Bakken trekker frem hvordan Emilie blir stilt overfor problemer som er større enn henne selv underveis i trilogien (2017:77), noe som kan oppfattes som en følelse av maktesløshet fra både Emilie og leseren sin side. Likevel kan det at Emilie har utfordringer hun umulig kan løse, virke positivt på leseren. Aadland peker, i likhet med Bakken, på hvordan skjønnlitteraturen inviterer til opplevelser som er mer voldsomme enn det en ville opplevd i det virkelige liv (2012:109). Han skriver videre at dette er viktig for å få tilgang til forestillingsverdener en ellers ikke får en tilgang på (ibid), noe som dernest kan føre til at leseren opplever at litteraturen kan gi dem noe i form av handling og følelse. Ved å ta utgangspunkt i Aadland, og i Bakken sine observasjoner om hvordan Emilie blir stilt overfor problemer større enn seg selv, kan en videre trekke linjer opp mot hvordan dette kan spille direkte inn på ungdommers følelser når de leser.

4.2.1.2 Empatiutvikling hos Emilie

I begynnelsen av *Barsakh* blir leseren introdusert for utfordringene Emilie sliter med i hverdagen. Emilie blir skildret som en «vanlig» norsk tenåring, som blant annet sliter med eget selvbilde. I første kapittel kommer det frem at Emilie er opptatt av å telle fettprosent og at faren hennes prøver å presse henne til å spise mer mat. Det er tydelig at hun har følt på et press til å endre seg og at hun endelig har fått til endringen hun lenge har ønsket seg: «Kinnene var runde, og lårene presset mot buksene fra *Miss Sixty*. Slik var det ikke lenger. Det hadde gått flere år siden lårene hennes traff hverandre når hun gikk. Nå var de endelig slik hun ville. Slik man ser i et hvilket som helst blad. Som [*mag*] eller *topp*.» (Stranger,

2019a:14). Stranger introduserer her et problem mange ungdommer sliter med særlig i velstående land; kroppspress. Dette er et valg Stranger kan ha tatt for å få målgruppen som skal lese boka til å kjenne seg igjen i Emilie som karakter. Forfatteren spiller med dette på ungdommers følelser rundt utfordringer de selv kan oppleve i hverdagen, noe som kan bidra til at historien som fortelles kan oppfattes som nære og mer reell for ungdom som leser. I det første kapittelet er det i all hovedsak Emilies utfordringer som blir trukket frem, noe Stranger videre bruker til å speile som en kontrast mot Samuel sine problemer på et senere tidspunkt. Det er tydelig at Stranger ønsker å presentere ungdommer fra to forskjellige verdener, men som fortsatt sliter med hver sine problemer.

Bakken trekker også frem hvordan Strangers fortellerteknikk skaper kontrast mellom to unge menneskers livssituasjon, noe som videre viser til at leserne konfronteres med den brutale virkeligheten (2017:74). Han legger også vekt på hvordan Stranger klarer å trekke «internasjonale spørsmål inn i ungdomslitteraturen på en måte som gjør dem relevante for norske lesere – både ungdom og voksne» (2017:73). I *Åpne dører mot verden* (2017) er det ikke videre utdypet på hvilken måte Stranger klarer å gjøre de globale konfliktene relevant for norsk ungdom, men en av grunnene kan blant annet være måten han sammenligner Emilie og Samuel sine historier på. Ved å aktivt trekke linjer mellom de ulike historiene, viser forfatteren at de har likheter, som videre kan bidra til at leserne oppfatter alle fortellingene som relevante for dem selv.

Ved at leseren blir invitert inn i de globale spørsmålene som blir skildret i Emilie-trilogien, gjennom å relatere seg til Samuel og de andre biskarakterene sine historier, kan de utvikle tankegangen sin rundt det globale verdenssamfunnet. Appadurai trekker frem hvordan globalisering kan føre til at:

The imagination is no longer a matter of individual genius, escapism from ordinary life, or just a dimension of aesthetics. It is a faculty that informs the daily lives of ordinary people in myriad ways: It allows people to consider migration, resist state violence, seek social redress, and design new forms of civic association and collaboration, often across national boundaries (2000:6).

Appadurai viser her til at globaliseringsprosessen kan føre til at man utvikler tankene sine fra å gå til en overvekt av positivt, til å bli en mer kritisk prosess der en stiller spørsmål ved

strukturene i samfunnet. Stranger kan altså på denne måten bidra til en økt kritisk tankegang rundt globale utfordringer, ved å introdusere leserne for en virkelighet de potensielt ellers ikke viste at eksisterte. På denne måten kan Stranger, slik Bakken også hevder, gjøre de internasjonale spørsmålene relevante for norsk ungdom.

Emilies konfrontasjoner med verden utenom henne selv bidrar til en personlig utvikling. Hovedkarakteren utvikler følelser av skyld og skam i møte med Samuel, noe som videre fører til en opplevelse av at hun har dårlig samvittighet over egne problemer og utfordringer hun vanligvis står overfor i hverdagen. Et eksempel på dette er hvordan Emilie sin tankegang rundt spising og skjønnhet utvikler seg i løpet av den første romanen. Etter at Emilie har møtt Samuel og de andre flyktningene, ser hun hvor sultne og desperate etter mat de er. På et senere tidspunkt i fortellingen føler hun seg selv sulten, og en endring i Emilie kommer til uttrykk: «Vanligvis ville hun vært litt stolt av den sulten. Stolt av at det var hun som hadde kontrollen. At hun hadde viljestyrke nok til å temme kroppen. Nå var stoltheten borte. Det var mer en vane, og for første gang følte hun seg lei av alt sammen.» (Stranger, 2019a:100). Her får Stranger tydelig frem hvordan Emilie sin tankegang har endret seg etter møtet med en virkelighet langt fra sin egen. Det at hun tidligere hadde vært stolt av sulthetsfølelsen føles fjernt for Emilie, etter at hun har innsett at det er mennesker som vil gjøre nesten hva som helst for å få i seg en matbit. Endringen i Emilie sine følelser kan også være en indikator på at Stranger ønsker at leserne skal sitte igjen med samme følelse; at man vanligvis er opptatt av bagateller i hverdagen, mens mange mennesker har det veldig mye verre enn deg selv.

Nussbaum beskriver i boka *Litteraturens etikk* (2016) om hvor viktig det er å oppdra samfunnsborgere slik at de kan føle sympati og empati med mennesker som står utenfor ens egen virkelighet. Hun skriver om hvordan en viktig del av å oppdra samfunnsborgere er det at man skal kunne føle empati med andre, noe man blant annet kan lære seg gjennom ærlige fortellinger som forklarer den komplekse virkeligheten mange står overfor (2016:202). For å kunne oppleve en følelse av sympati med andre, er det viktig at man kan forestille seg verden slik den ser ut fra deres perspektiv (Nussbaum, 2016:203). Ved at Stranger skildrer «normale» tenåringsproblemer, som leseren kan kjenne seg igjen i, vil det også være enklere for den som leser å sette seg inn i Emilies situasjon. Det er enklere for ungdom å forestille seg Emilie sin verden når de også får en introduksjon til «bagateller» hun møter i hverdagen. Denne sympatien leseren kan føle for Emilie sin situasjon, kan lede til empati og evnen til «posisjonell tenking» (Nussbaum, 2016:203). Ved at leseren klarer å oppnå en grad av

posisjonell tenking, vil de bedre kunne se situasjonen fra Emilie sitt perspektiv. Dette er ikke nødvendig for å opparbeide sympati, men kan hjelpe til å danne sympatiske følelser hos leseren. Ved at Stranger bygger opp Emilie som en karakter med «vanlige» problemer, i tillegg til de massive globale utfordringene hun står overfor ellers i romanen, gjør han det enklere for ungdom å relatere seg til historien han forteller. Det kan på denne måten bli mer tydelig for ungdom som leser Emilie-trilogien at situasjonene ellers som blir beskrevet i boka er reelle og noe som også angår dem.

Ved å bygge opp Emilie som en realistisk karakter leserne føler sympati med, gjør han også de globale utfordringene hun møter i løpet av romanen mer realistiske. Stranger begynner *Barsakh* med å vise at Samuel og de andre båtflyktingene sin virkelighet er en forestillingsverden lang unna sin egen, som hun hovedsakelig har fått tilgang til via medielandskapet, før hun innser hvor viktig det er å forsøke å gjøre noe med situasjonen. På denne måten har karakteren *Emilie* oppnådd en høy grad av posisjonell tenking, der hun har klart å se Samuel sin virkelighet fra hans perspektiv. Det at man danner sympati for andre kan i stor grad bidra til at skyldfølelse dannes (Nussbaum, 2016:203). Emilie har forstått at flyktningkrisen som globalt fenomen er reell, og har etablert en skyldfølelse som videre fører til at hun får en bedre forståelse av flyktingenes behov.

Ifølge Nussbaum kan følelsen av skyld bidra til at en betrakter andre mennesker med like rettigheter som seg selv, noe som videre kan føre til en bekjempelse av stereotyper (2016:203). Leserne får gjennom Emilie en introduksjon til de reelle problemene på en ny måte, som også kan føre til at de, i likhet med Emilie, utvikler en form for skyldfølelse overfor de store globale utfordringene menneskene står overfor. På denne måten kan Stranger sin første roman føre til direkte endringer i samfunnet gjennom å spille på følelser via gjenkjenning i situasjonene hovedkarakteren i boka står overfor. Dette blir også understreket i Scan-Guilt prosjektet der Bakken legger vekt på hvordan leserne, i tillegg til Emilie, blir konfrontert med de globale kontrastene i samfunnet (2017:71-72).

4.2.1.3 Samuels virkelighet

I likhet med Emilie, blir Samuel sin forestillingsverden utfordret i *Barsakh*. Tidlig i boken blir leserne introdusert for hvordan medielandskapet har etablert forestillinger om Vesten hos Samuel, blant annet gjennom hva innbyggerne så på TV i kaféen i Samuel sin hjemby:

Der satt barn og voksne tett i tett langs gulvet og så på amerikanske tv-serier på en gammel tv. De så på Friends. Seinfeld. Ally McBeal. Serier med pene, unge mennesker. Med lekke leiligheter og dyre klær. Her var det forestillingen først ble plantet i ham. Forestillingen om at det fantes en annen verden enn den han selv kom fra. En verden av overflod, rett på den andre siden av havet. (Stranger, 2019a:23).

Akkurat slik Appadurai beskriver, bidrar medielandskapet her til å konstruere forestillinger Samuel har om hvordan livet i Vesten er. Via TV-serier etablerer Samuel dernest bildene som en metafor på virkeligheten mennesker i Vesten lever, akkurat slik Appadurai hevder er tilfellet i teorien om global flyt innenfor medielandskapet. Metaforene blir representert som drømmer og fantasier Samuel etablerer om hvordan livet til ham og familien kan bli hvis de flykter. Det er her Samuel først får ideen til å flykte over havet på leten etter et bedre liv. Mediene har konstruert en forestilling for ham om at livet i Vesten utstråler rikdom og en problemfri hverdag.

Det første møtet leserne får med karakteren Samuel, er i kapittel 3 når han selv og reisefølge hans ankommer en strandkant på Gran Canaria etter å ha flyktet over Atlanterhavet via båt (Stranger, 2019a:22). På stranda står Emilie og ser båten komme, og Samuel roper på henne for å få hjelp til å komme seg i land. Selv om dette er et svært kort kapittel, blir leseren allerede her smått introdusert for hvor utfordrende Samuel sin flukt har vært. Mest oppsiktsvekkende er likevel hvordan Samuel oppfatter Emilie sitt blikk når han ser henne på stranden, og beskriver det som «Blikket til en person som ikke vet hva nød er for noe, eller hva det kan gjøre mot et menneske» (Stranger, 2019a:23). Her trekker Stranger tydelige linjer fra Emilie sine problemer opp mot Samuel sine problemer. Via den skiftende fortellerstemmen får Stranger frem ulikhetene på en tydeligere måte, noe som kan bidra til å forsterke inntrykkene man får av fortellingen. Det blir via denne setningen tydeliggjort at Emilie sine utfordringer med kropp og utseende er ubetydelige sammenlignet med tingene Samuel har opplevd. Dette kan bidra til å underbygge en form for skyldfølelse hos leseren, ved at de kjenner seg igjen i Emilie som karakter og opplever de samme følelsene som hovedkarakteren. Dette er også aspekter Bakken trekker frem i sin analyse i Scan-Guilt prosjektet, når han peker på hvordan Emilies møter med ulike globale utfordringer fører til en følelse av skam og skyldfølelse (2017:65-66).

Ved at *Stranger* tydeliggjør hvordan både Emilie og Samuel kun er vanlige ungdommer, med ulike problemer, kan dette gjøre at leserne føler på en form for skyldfølelse. Bakken skriver om hvordan ungdom kan oppleve følelse av skyld og skam i møte med litteratur (2017:79), men underbygger ikke videre hvordan dette eventuelt oppstår. Nussbaum skriver at det at man danner sympatiske følelser kan føle til skyldfølelse (2016:203). Dette betyr at leserne, ifølge Nussbaum, allerede må ha etablert en form for sympati for en karakter før følelsen av skyld kan oppstå. Ved at *Stranger* har bygd opp en hovedkarakter som er en realistisk, norsk ungdom, vil det sannynligvis være enkelt for leserne å relatere seg til Emilie sin situasjon. Ved å relatere seg til situasjonen, kan leserne ha oppnådd sympatiske følelser til Emilie som karakter. Dette kan forklare hvordan følelsen av skyld hos leseren kan oppstå når Emilie også kjenner på denne følelsen selv i møte med Samuel. På lik linje som at Emilie føler seg skyldig fordi hun har tenkt at hun selv har problemer, mens Samuel har det mye verre, kan leseren også relatere seg til dette fordi de har opparbeidet sympati for Emilie som karakter og en skyldfølelse overfor Samuel.

Selv om Samuel har en forestilling om at livet etter at han ankom Gran Canaria ville være fantastisk og fullt av rikdom, akkurat som i tv-seriene han har sett, er det straks tydelig at alt ikke er like bra som han hadde sett for seg. Et tydelig eksempel på dette er når Samuel tenker tilbake på alt han har måttet ofre for å komme til landet, kun for å ende opp med å bli fanget av det lokale politiet og satt i fangeleir:

De hadde betalt flere tusen dollar til menneskesmuglere for å komme hit. Reist over havet i trange båter. Vært redd for at de aldri skulle komme frem, eller at båten skulle synke. Nesten alle hadde sett noen dø underveis. Nå var de her. Bare noen stempler og et elektrisk gjerde unna det livet alle sammen hadde risikert alt de eide for. Et liv i Vesten. (*Stranger*, 2019a:126).

Samuels drømmer og fantasier, som er etablert via billedlige metaforer gjennom medielandskapet, blir her til en viss grad avkrefte. Alle planene, drømmene og ideene han har hatt om livet han skulle få, er fortsatt milevis unna. Selv om Samuel har fått en endring i forestillingsverdenen om hvordan Vesten er, har han imidlertid fortsatt et håp om at ting skal bli bedre og ordne seg.

Samuel blir stilt overfor en stor utfordring når forestillingen han har hatt om Vesten plutselig har endret seg. Medielandskapet har konstruert en fiktiv virkelighet for Samuel gjennom TV-

serier, der det er vanskelig for ham å kunne se et skille mellom hva som faktisk er fiksjon og hva som er fakta. Her kan en trekke linjer opp mot Said sin teori om orientalisme. Said skriver om hvordan Orienten har blitt skapt via en vestlig mentalitet, noe som kan brukes til å forklare hvordan også Samuel har konstruert sin egen forestilling om Vesten. Orientalismen reproducerer forestillinger om østlige kulturer i stedet for å videreformidle faktisk kunnskap, noe Samuel også har gjort ved å etablere en egen forestilling om hvordan livet i mer velstående land er. Samuel har konstruert sitt eget bilde av Vesten som ikke nødvendigvis samsvarer med hvordan den faktiske virkeligheten er, på lik linje med slik Vesten har etablert forestillinger om Østen i Orientalismen. Samuel og innbyggerne fra hjembyen hans har på denne måten reproduisert sine egne forestilling om hvordan livet i Vesten er uten å ha annen kunnskap enn den de har etablert gjennom medielandskapet. Samuels etablerte metaforer blir bekreftet kun som drømmer og fantasier, noe som kan bidra til å vekke sterke følelser hos leserne.

4.2.2 Verdensredderne

4.2.2.1 Emilies åpenbaring

Kulturforskjellene i *Verdensredderne* kommer ekstra tydelig frem gjennom fortellerteknikken Stranger tar i bruk i romanen. Selv om vi i hver bok møter flere ulike fortellerstemmer, blir det ekstra godt synlig i *Verdensredderne* på grunn av måten han sammenligner Emilie med Reena på. Likevel er det en samtale med en norsk gutt på hennes egen alder i begynnelsen av boka som virkelig får Emilie sitt engasjement rundt urettferdighet i den globale økonomien til å skyte fart:

«- Vet du hvordan de t-skjortene blir laget? spør han.

- Det er vel folk i Kina?

- Se her. Han peker på merkelappen der det står *Made in Bangladesh*. – Vet du at det ofte er barn på fabrikkene? At de ikke kan gå på do når de vil? Og vet du hva de tjener?

Emilie svarer ikke. Gutten ser triumferende på henne.

- 6 kroner dagen. Men det er bare hvis de klarer å sy 90 t-skjorter på én dag. 7 øre per plagg, med andre ord. De blir tvunget til å jobbe overtid, blir straffet hvis de snakker, og trukket i lønn hvis de går på do. Vil du fremdeles ha den? spør han sarkastisk og peker mot klesstativet.» (Stranger, 2019b:11).

Samtalen mellom Emilie og gutten, Antonio, viser hvordan Emilie blir stilt overfor et dilemma. Hun har sett en t-skjorte hun har lyst på, men blir konfrontert med virkeligheten bak produktet hun ønsker å kjøpe. En virkelighet hun ikke var klar over tidligere, men som

sjokkerer henne til den grad at hun ikke vet hva hun skal svare. Her kan vi se likheter med *Barsakh*, hvor Emilie blir sjokkert etter å finne ut om hvordan Samuel og de andre båtflyktningene har hatt det.

Sett i lys av at Emilie sitt engasjement virkelig utvikler seg i møte med kompleks urettferdighet i den globale økonomien i *Verdensredderne*, vil det være nyttig å trekke frem Appadurai sine dimensjoner *teknolandskapet* og *finanslandskapet* fra teorien hans om global flyt. Ifølge Appadurai handler teknolandskapet om «global configuration, also ever fluid, of technology and the fact that technology, both high and low, both mechanical and informational, now moves at high speeds across various kinds of previously impervious boundaries.» (Appadurai, 1996:33). Teknolandskapet har ført til at produksjon er mulig på tvers av landegrenser som før var ugjennomtrengelige, noe som bidrar for å legge grunnlaget for utfordringene i global produksjon som Stranger skriver om i *Verdensredderne*. Appadurai skriver videre om finanslandskapet, som han definerer som en vanskelig og mystisk dimensjon å operere med fordi den konstant er i endring (Appadurai: 2000:34). Likevel, har finanslandskapet på et internasjonalt plan bidratt til innsikt i hvordan den globale økonomien fungerer (ibid). Både teknolandskapet og finanslandskapet er relevant i arbeidet med Emilie-trilogien, fordi begge landskapene bidrar til å vise leseren hvilke globale utfordringer som finnes, via å introdusere leseren for en ny virkelighet de mulig ikke visste at eksisterte.

På samme måte som i *Barsakh*, blir Emilie også i *Verdensredderne* konfrontert med en ny virkelighet hun ikke visste at eksisterte. Tidligere har hun ikke tenkt over hvor klærne hun har på seg kommer fra, men i møte med Antonio er dette umiddelbart en tanke hun begynner å reflektere over. Når Emilie senere kommer hjem samme kveld, bestemmer hun seg for å gå inn på *Verdensredderne* sine nettsider for å lære mer om situasjonen. Gjennom medielandskapet blir Emilie sine tanker om klesindustrien forandret ved at hun blir bevisstgjort den reelle situasjonen utenfor Vesten. Et viktig sitat når Emilie undersøker situasjonen videre er når Stranger skriver: «Vet hun egentlig dette? Hun vet det, og på samme tid gjør hun det ikke.» (2019b:20). Her tydeliggjøres det at Emilie i utgangspunktet har hatt en forestilling om at klesindustrien ikke nødvendigvis er rettferdig og human, men at det likevel ikke angår henne direkte. Det har aldri vært en tydelig del av hennes virkelighet, noe som gjør at fakta hun blir presentert for også her kan virke fjernt og vanskelig å ta innover seg. Akkurat på samme måte som i møte med Samuel i *Barsakh*, er det vanskelig for Emilie å akseptere den nye virkeligheten hun akkurat har fått greie på.

Innsikten i produksjon- og finanslandskapet kan bidra til å endre lesernes allerede etablerte forestillinger om den globale økonomien, akkurat slik Emilie utvikler ny kunnskap om tekstilindustrien i *Verdensredderne*. Ved at Stranger bruker faktiske tall og statistikk om den globale økonomien, bidrar dette også til å underbygge realiteten av utfordringene overfor leseren. Dette peker også Bakken på i sin analyse i «Åpne dører mot verden», der han skriver at blandingen mellom fiksjon og virkelighet i den andre romanen i Stranger sin trilogi bidrar til en sterk virkelighetstilknytning (2017:73). Ved å ta i bruk denne formen for fortellerteknikk, kan Stranger vekke sterke følelser hos leserne.

Det er en interessant observasjon at Emilie har hatt en tydelig utvikling i møte med en ny virkelighet, sammenlignet med den første boken i trilogien. Mens Emilie i *Barsakh* hadde et mer apatisk forhold til avisartikkelen om flyktninger som faren viste henne, går hun i den andre boka bevisst til mediene for å undersøke mer om situasjonen. En av grunnene til dette kan være at hun i *Verdensredderne* har en allerede etablert forestillingsverden om global urettferdighet, sammenlignet med hva hun hadde i *Barsakh*. Erfaringene Emilie har gjort seg har gjort henne til en mer sympatisk karakter, som aktivt søker etter svar på hvorfor og hvordan urettferdighet oppstår. Dette kan også videreføres til leserne, der det er sannsynlig at også de kan utvikle en større rettferdighetssans etter å ha etablert nye forestillinger om hvordan mennesker har det i de mindre velstående delene av verden.

Stranger skildrer hvordan Emilie klikker seg inn for å se bilder fra Bangladesh, for videre å se hvordan barn blir utnyttet i industrien (2019b:19). Dette tydeliggjøres når Stranger skriver at «Det er for mye elendighet til å ta inn over seg» (ibid). Dette viser til hvordan Emilie blir stilt overfor problemstillinger som er for store til at hun selv kan løse dem. I likhet med i *Barsakh* er Bakken og Aadland sine observasjoner om hvordan litteraturen inviterer til en virkelighet som er større enn den ville vært i realiteten sentrale her. Skjønnlitteraturen fungerer her som en unik inngang til de globale problemene, nettopp fordi Stranger introduserer problemstillinger som ellers hadde vært vanskelig for «vanlig» norsk ungdom å møte i hverdagen.

En forklaring på hvorfor det kan være vanskelig å akseptere den nye virkeligheten Emilie har blitt presentert for, kan være at skillet mellom «oss» og «dem» er for stort. Dette kan vi trekke opp mot orientalismen, der den vestlige mentaliteten har bidratt til å romantisere og produsere

forestillinger om Østen som ikke nødvendigvis stemmer. Akkurat slik som Said understreker, har Emilie fra før av en oppfatning om hvordan virkeligheten som tekstilarbeider i Bangladesh er. Hun har fra tidligere en oppfatning om at de vestlige bedriftene har tatt et ansvar for å gi levedyktig lønn, i tillegg til at de følger tilsvarende regler for arbeid som det en gjør i Vesten. Den vestlige forestilling om at man har hjulpet til med å utvikle andre deler av verden blir brutt ned, fordi det viser seg at en egentlig har utnyttet andres arbeidskraft. Når Emilie får greie på at de etablerte forestillingene hun har om tekstilarbeidere ikke stemmer, blir dette for mye for henne å skulle akseptere umiddelbart. Mens medielandskapet tidligere har bidratt til å etablere positive, eller nøytrale, forestillinger om arbeidsforholdene innad klesindustrien, har det nå beveget seg over til å forandre hele Emilie sin etablerte oppfatning av virkeligheten hun trodde eksisterte.

I likhet med Emilie sin tankegang, kan også leserne føle på hvordan det er for mye elendighet i verden til å kunne ta det innover seg. Grensen mellom fiksjon og fakta flyter over i hverandre, spesielt når Stranger introduserer faktisk statistikk fra virkeligheten som også leseren selv kan utforske videre på egenhånd. Stranger bruker statistikk og tall for å få frem realiteten bak klesindustrien. I likhet med Emilie, er det sannsynligvis de færreste av leserne som visste hvordan arbeidere i eksempelvis Hennes og Mauritz sin fabrikk ble behandlet da boken ble utgitt. Bakken trekker i Scan-Guilt prosjektet frem hvordan skillet mellom fiksjon og virkelighet er svært sentralt i Stranger sin trilogi.

Ved å trekke frem faktiske tall på blant annet arbeideres lønninger understreker han kontrasten mellom Vesten og «de andre». På denne måten får Stranger makt og innflytelse over leseren, noe som både kan vekke negative og positive følelser hos mottakerne. På den ene siden kan dette hjelpe til med lesernes posisjonelle tenking, ved at de etablerer sympati og enklere kan se verden fra andre personers perspektiv. Statistikken bygger opp under Strangers etos, og gjør romanen mer virkelighetsnær og brutal. Selv om økt sympati og posisjonell tenking kan være en positiv endring av lesernes følelsesliv, er det også negative emosjoner som kan komme ut av dette. Den posisjonelle tenkingen kan videre utvikle seg til en skyldfølelse hos ungdommene som leser. Bakken legger i analysen sin av Emilie-trilogien vekt på hvordan romanserien fort kan oppfattes som en historie om motløshet og desillusjon, der hovedkarakteren møter på utfordringer som umulig kan løses. Følelsen av skyldfølelse kan dernest utvikle seg til å bli enda sterkere, både hos Emilie og leseren. Desillusjonen skaper et skjevt maktforhold, på samme måte som det underbygger det realistiske

fiksjonsuniverset. Bakken trekker frem hvordan det kan være viktig å føle på maktesløsheten, fordi det nettopp finnes grenser for hva man kan utrette (2017:68).

4.2.2.2 *Reena som parallellhistorie*

Et av de viktigste grepene Stranger gjør i *Verdensredderne* for å tydeliggjøre at problemstillingene som reises i boka er relevante for norsk ungdom som leser romanen, er at han presenterer 12 år gamle *Reena* fra Bangladesh som en parallellhistorie til norske Emilie. Gjennom hele boka lager Stranger referanser til at Reena kun er en «vanlig» ungdom, akkurat slik som Emilie, bare at hennes hverdag ser litt annerledes ut. Likevel får Stranger frem hvordan både Reena og Emilie er ungdom som opplever akkurat de samme problemene i tenåringstiden, selv om de lever i to vidt forskjellige verdener.

Stranger skildrer hvordan både Emilie og Reena begge forelsker seg i løpet av romanen, og lar dette bli noe av det viktigste i hverdagen. Emilie er betatt av Antonio etter å ha snakket med ham, og Reena kjenner på nøyaktig samme følelse etter at hun møter den jevnaldrende gutten Reza: «Av snart sju milliarder hjerter på jorden, bærer de hvert sitt som hamrer i brystet, uten at noen av dem egentlig forstår hvorfor.» (2019b:32), dette viser hvordan både Reena og Emilie kun er to vanlige ungdommer. Reena jobber på en klesfabrikk i Bangladesh i en alder av kun 12 år, får dårlig betalt og har elendige arbeidsforhold, noe som kan virke fjernt fra virkeligheten til en norsk ungdom. Likevel klarer Stranger å gjøre Reena til en karakter det er mulig å relatere seg til for leserne, ved vise at Reena er, i likhet med Emilie, en helt vanlig ungdom med samme følelser og utfordringer som en «normal» tenåring i Vesten. Det tydeliggjør at alle kunne vært i samme situasjon, og kan hjelpe leserne med å danne sympati for Reena sin situasjon.

Ved at Stranger knytter Reena og Emilie opp mot hverandre, hjelper han med å viske ut ulikheten mellom de to karakterene. Dette kan hjelpe mottakerne av teksten med å enklere kunne sette seg inn i Reena sitt perspektiv, og dermed lettere utvikle empati eller sympati med situasjonen Reena står i. Leserne kan oppleve en nærhet de tidligere ikke har kjent på, som videre kan bidra til å forsterke både sympatien og eventuelt skyldfølelsen en vil ha med tekstilarbeidere som får dårlig lønn og har dårlige arbeidsvilkår. Det globale perspektivet blir mer virkelig fordi de det omhandler kan være ungdommer som kjenner seg igjen i hverdagen til Reena som tenåring. Dette kan bidra til å skape en unik bevissthet og oppmerksomhet rundt

det økonomiske systemet som skaper fattigdom, akkurat slik Bakken trekker frem i Scan-Guilt prosjektet (2017:73).

Selv om Emilie og Reena tydelig er skrevet som parallellhistorier i *Verdensredderne*, har de tilsynelatende like jentene sine historier totalt forskjellige utfall. Emilie sin oppdagelse av tekstilarbeidernes arbeidsvilkår fører til et økt engasjement, mens Reena sin tilknytning til tekstilindustrien ender i døden etter at panikk bryter ut i fabrikk: «Så er det som om noe sprekker inni henne. Et sterkt lys. Et glimt, bare. Ropene blir fjernere. Det samme gjør smertene. Det prikker foran øynene. Så blir alt borte» (s.175). Det at 12 år gamle Reena dør i en fabrikk i Bangladesh, kan bidra til å gi romanen en følelse av desillusjon slik Bakken også beskriver i «Å vokse opp ved å kjempe en håpløs kamp» (2017:77). Likevel kan denne maktesløsheten leserne kan føle på etter hendelsen føre til noe positivt. Emilie ser nyhetene om ulykken i fabrikk og kjenner med en gang på et sinne og en følelse av hjelpsløshet, men disse negative følelsene fører til at hun ønsker å gjøre en endring i samfunnet.

I likhet med Emilie, kan også leserne føle på hvordan sinnet overfor Reena sin situasjon utvikler seg til å ønske å utrette en forskjell. Etter at leserne har blitt kjent med Reena som en «vanlig tenåring» med samme problemer som dem selv, er det sannsynlig at de har utviklet en form for sympati for karakteren. Denne følelsen av sympati kan ifølge Nussbaum føre til at en bedre kan forså andre menneskers behov, og dernest betrakte disse menneskene som noen som burde ha like rettigheter som seg selv. Dette kan være en følelse ungdommene som leser boka kjenner på. Hvis de har utviklet sympati med karakteren, er det sannsynlig at de kan kjenne på hvordan de ønsker å gjøre en forskjell for ungdommer som Reena. Nussbaum skriver om hvordan det å føle med andre kan føre til at en ønsker å bekjempe urettferdighet og skape gjensidig respekt i samfunnet (2016:204). Dette er også en følelse leserne kan utvikle, noe som videre kan bidra til en faktisk bekjempelse av de store globale utfordringene Stranger presenterer i romanen.

4.2.3 De som ikke finnes – Grenser i etnolandskapet

Etnolandskapet kan bidra til å danne et grunnlag for forståelse om hvordan menneskets forestillingsverdener kan komme i konflikt med hverandre. Etnolandskapet er en av av dimensjonene Appadurai bruker for å forklare global flyt, og den består av mennesker som er i bevegelse. Menneskegrupper som til stadighet forflytter seg utgjør en viktig del av

verdensbildet vårt, der grupper en kan trekke frem blant annet er turister, flyktninger og migranter. Det er store kontraster mellom grunnen til at ulike menneskegrupper velger å forflytte seg, noe en spesielt kan se hvis en sammenligner turister og flyktninger. Disse to gruppene har helt forskjellige utgangspunkt til hvorfor de ønsker å forflytte seg, og en kan si at mye av forskjellen ligger i valgfriheten individene innenfor disse gruppene har. Mens en turist gjerne ønsker å bevege seg over landegrensene, blir en flyktning nærmest tvunget til å gjøre det samme. Den ulike graden av valgfrihet fører til at det oppstår ulike forventninger om hvordan det nye livet blir hos menneskene i de ulike gruppene (Appadurai, 1996:33). På denne måten bidrar bevegelse i etnolandskapet til et mangfoldig sett av identiteter i verden.

Et eksempel på et sted der to forestillingsverdener kommer i konflikt med hverandre i Emilie-trilogien, er når Samuel kommer hjem til Emilie i *De som ikke finnes*. Emilie og Samuel er eksempler på mennesker som representerer hvert sitt ytterpunkt, der Emilie representerer Vestens rikdom og overflødighet og Samuel representerer fattigdom og urettferdighet. Møtet mellom de to er preget av sterke «kulturelle» motsetninger, der de ulike forestillingsverdenene til de unge menneskene møter hverandre på Emilie sin hjemmebane for første gang. I likhet med den første boka i trilogien, *Barsakh*, viser Stranger hvordan forskjellene på Emilie og Samuel sine problemer kommer frem også i den siste boka. Samuel sitt besøk hos Emilie introduserer ham for første gang for Emilie sin virkelighet. Han har aldri vært i Norge før, og blir overveldet over Emilie sin livsstandard. Han er fasinert over hvor mange dyre ting Emilie har, og det er tydelig at han er provosert over måten hun lever på. I møtet mellom de to oppstår det blant annet en opphetet diskusjon rundt Emilie sin spiseforstyrrelse, der det er tydelig at Samuel er opprørt over det han ikke selv ser på som et problem:

- Der er din verden, Emilie. Du har faen meg hatt så lite problemer i livet ditt at du måtte finne på noen! roper han, og lager et overdrevent lidende uttrykk i ansiktet, før han fortsetter, med pipestemme og feminine fakter: *Ååhh, jeg heter Emilie. Jeg har vokst opp på strandrestauranter og i et hus fullt av flatskjermer. Åååh, jeg har det så vondt inni meg, så jeg tror jeg må slutte å spise litt. Se, så synd på meg, da!* Sier han og går tilbake til å være seg selv igjen. (Stranger, 2016:47).

Reaksjonen til Samuel tyder på det ikke oppstår en endring i hans forestillingsverden om hvordan mennesker i Vesten lever. Han ser grensene mellom seg selv og Emilie tydelig, og klarer ikke å sette seg inn i Emilie sin situasjon. Han har ikke etablert en forståelse for at også

mennesker i velstående land kan ha personlige utfordringer og problemer, noe som viser til at grensene mellom Emilie og Samuel forblir markante. Hvis Samuel hadde klart å sette seg bedre inn i Emilies situasjon, og gjennom det endret forestillingene sine, er det sannsynlig at Samuel ville opplevd en større grad av sympati overfor Emilie sin virkelighet. Dette kunne videre ført til mindre kontraster i grensene mellom dem.

Det er nærliggende å tro at Samuel har utviklet en form for avsky over hvordan Emilie lever når han møter henne i hjemmet hennes i Bærum. Samuel er den som har forflyttet seg, men forflyttingen er fortsatt ikke frivillig. Han føler seg tvunget til å dra til Norge for å kunne få et bedre liv, og opplever en umiddelbar følelse av avsky når han ser hvilken velstående verden Emilie lever i. Det er sannsynlig at Samuel føler at Emilie definerer seg som overlegen i forhold til ham selv, på grunn av velstanden hun befinner seg i og at hun ikke har kontaktet ham tidligere for å hjelpe ham. Dernest kan Samuel gjennom dette føle seg underlegen Emilie (Nussbaum, 2016:199-200).

Etnolandskapet bidrar til å danne et grunnlag for forståelse av hvordan menneskers forestillingsverdener kan komme i konflikt med hverandre (Appadurai, 1996:33), noe som spesielt kan trekkes frem fra situasjonen der Samuel kommer hjem til Emilie i *De som ikke finnes*. Konflikten som oppstår er nettopp fordi forestillingsverdenene deres kolliderer, fordi de begge har hatt etablerte tanker om hvordan den andre egentlig har det. Valgfriheten som Appadurai trekker frem som viktig i etnolandskapet (1996:33), er noe av det som gjør at Samuel opplever en kollisjon mellom forestilling og virkelighet. Samuel kan ikke velge om han vil forflytte seg eller ikke, han blir tvunget til å flykte. Samuel sine forestillinger om hvordan det nye virkeligheten blir kolliderer her med hverandre. Media danner forventninger hos Samuel til hvordan det nye livet hans skal bli, og han blir skuffet når han finner ut av at Emilie ikke vil hjelpe ham i den grad han hadde forventet. Samuel har dannet seg en forestilling om hvordan livet hans skal endre seg underveis i forflyttingen, og denne forestillingen viser seg å være feil når han endelig kommer til målet sitt. Emilie er redd for Samuel, og ønsker ikke å hjelpe ham med å komme ulovlig inn i landet, noe som videre fører til konflikt.

I *De som ikke finnes* blir leserne i større grad introdusert for Samuel sin historie, noe som kan bidra til å skape mer forståelse rundt situasjonene han har vært i. Stranger har i de andre bøkene introdusert kulturforskjellene mellom Vesten og «de andre» på en rekke ulike måter,

men i den siste romanen kommer «den andre» i større grad til orde. Et eksempel på dette er når leserne får innsikt i Samuel sin hverdag på kakaoplantasjen han har jobbet på, der episoden der han blir voldtatt for første gang av sjefen på plantasjonen stikker seg frem som spesielt grotesk:

Samuel fikk beskjed om å kle av seg. Han så ned mot gulvet, på stien av maur ved føttene sine. Baba kom bort til ham. Gjentok de tre ordene. Som om Samuel ikke hadde hørt dem første gang. Kle av deg. (Stranger, 2016:35).

I løpet av oppholdet sitt på kakaoplantasjen blir Samuel voldtatt flere ganger, men den utvalgte episoden beskriver første gang det skjedde. I tillegg til at leserne får vite at Samuel blir voldtatt, får de også vite at de fleste andre guttene på plantasjonen også blir det. Ikke bare ungdom, men også de mindre barna. Stranger viser her til en virkelighet fjern fra de fleste norske ungdommers hverdag. Han viser til hvordan organisert kriminalitet kan fungere, og til hvordan barn og ungdom kan bli dypt utnyttet. Alt for at du skal ha en sjokolade. Dette kan føre til at ungdom som leser opplever en følelse av skyld. Den brutale virkeligheten, som også Aadland trekker frem at er sentral i skjønnlitteratur (2012:109), blir her svært tydelig. Beskrivelsene er brutale, men effektive, og viser hvor stor påvirkning skjønnlitteraturen kan ha. Leserene kan oppnå en følelse av avsky på vegne av Samuel, noe som videre kan føre til at de kjenner på skyldfølelse for situasjonen han befinner seg i. Dernest kan dette føre til at leserne opplever en endring av en eventuelt allerede etablert forestilling om hvordan det er å jobbe på kakaoplantasjer.

4.3 Skjønnlitteraturens nytteverdi – En unik inngang

Gjennom analysen av hvordan Emilie, Samuel og de andre bikaarakterene sine forestillinger endrer seg ved hjelp av globaliseringsperspektivet, kan en se hvor viktig Stranger sine fortellerteknikker er for å få frem urettferdighetene i verden. Det er ikke kun gjennom skjønnlitteratur at man kan kjenne på disse følelsene, men dette kan være en unik inngang til temaet. Aadland legger vekt på hvordan litteraturen på en unik måte kan bidra til å gi leserne følelser og tanker om det de leser (2012:109). Det å spille på følelser gjennom litteraturen er noe Stranger aktivt tar i bruk underveis i trilogien. Vi har blant annet sett hvordan blandingen av fiksjon og virkelighet introduserer ungdom for internasjonale spørsmål på en måte som gjør det relevant for dem selv, noe det gjennom andre medier kunne vært vanskelig å oppnå. Sylvi Penne peker også på dette når hun skriver om hvordan professor Hamilton opplever å

kjenne på samvittighetsfølelsen utelukkende på grunn av erfaringer hun har tatt med seg fra litteraturen (2008:192). Aadland og Penne sine observasjoner om hvordan følelser er en viktig del av hvorfor skjønnlitteraturen har en unik posisjon, underbygges av Bakken sine observasjoner i «Å vokse opp ved å kjempe en håpløs kamp» (2017). Han trekker frem hvordan Emilie sine følelser av skam og skyldfølelse er sentrale gjennom hele trilogien, og at leserne gjennom Emilie kan oppleve det samme (2017:79).

Bakken trekker i sin analyse av Emilie-trilogien frem hvordan Emilie står overfor større utfordringer enn hun kan klare å overvinne (2017:68). Desillusjonen Emilie kjenner på i møte med de enorme globale utfordringene som blir skildret i trilogien, underbygger Aadland sine observasjoner om at det en erfarer via litteratur ofte er mer brutalt enn det en kan erfare i det virkelige liv (2012:109). Stranger trekker fram mange globale utfordringer, der noen av de mest sentrale er problemer knyttet til båtflyktninger, barnarbeid på kakaoplantasjer og i tekstilindustrien og papirløse flyktninger. Hovedkarakteren, Emilie, står ansikt til ansikt med samtlige av disse globale utfordringene, noe som i realiteten kanskje ikke hadde vært like sannsynlig. Ved at Stranger bruker samme karakter gjennom alle tre bøkene, som selv blir direkte konfrontert med utfordringer knyttet til den globale verdensøkonomien, bidrar han til at leserne kan få de «voldsomme» erfaringene som Aadland peker på (2012:109). Det vil være lite sannsynlig at en norsk ungdom på Emilie sin alder kan bygge seg opp alle erfaringene hun møter i løpet av trilogien, noe som gjør at leserne sitter igjen med en bredere erfaring enn det de ville gjort hvis de skulle blitt introdusert for utfordringene på andre måter. På denne måten blir skjønnlitteraturen en unik inngang til informasjon om globale utfordringer, nettopp fordi leserne får med seg Emilie, Samuel og de andre bikkarakterene sitt indre følelsesliv gjennom en rekke ulike globale utfordringer.

Skjønnlitteraturen inviterer til at leserne kan oppnå en høyere grad av posisjonell tenking. For å ta med seg de brutale erfaringene leserne blir introdusert for i Emilie-trilogien, er det viktig at de klarer å sette seg inn i Emilie og de andre karakterene sin posisjon. Her kan en trekke inn hvordan Nussbaums begrep posisjonell tenking kan være sentralt (2016:203). Posisjonell tenking bidrar til at man kan forestille seg en verden utenfor sin egen virkelighet, noe skjønnlitteraturen inviterer til. Hvis leserne opplever følelser av skam og skyld under lesningen av Emilie-trilogien, slik Bakken hevder er tilfelle (2017:79), er det mer sannsynlig at en vil utvikle en følelse av empati overfor situasjonene en møter via romanene. Denne empatien er ifølge Nussbaum en viktig del av å oppdra samfunnsborgere, noe som igjen viser

at man gjennom skjønnlitteratur kan bidra til at ungdom får dannelse. Hvis leserne ikke hadde kunnet sette seg inn i situasjonene til karakterene i Emilie-trilogien, ville det vært vanskelig for dem å føle sympati og empati overfor de globale utfordringene Stranger trekker frem. På denne måten bidrar Stranger sin fortellerteknikk og roman som medium til et unikt dannelsesperspektiv.

Penne legger vekt på hvordan estetiske tekster kan ha en performativ funksjon, altså at de kan skape en livsverden (2008:94). Ifølge Penne har det siden 1800-tallet vært etablerte forestillinger om hvordan mennesker skal være, og at disse etablerte forestillingene har bidratt til å utvikle forestillinger om det moderne mennesket (ibid). Både Emilie, Samuel og Reena har ulike forestillinger om hvordan verden fungerer, og det har også andre ungdom før de begynner å lese Emilie-trilogien. Via skjønnlitteraturen kan en skape nye livsverdener, som videre kan bety at man også kan endre og produsere nye forestillinger. Både Emilie og Samuel gjennomgår stor utvikling av hvilke forestillinger de har om hverandres virkelighet. På samme måte kan leserne oppleve endringer av sine forestillinger. Bakken og Oxfeldt sitt prosjekt var å trekke frem hvordan ungdom kunne kjenne på følelser i møte med skjønnlitteratur (2017:11), noe Penne peker på at er vanskeligere i dag på grunn av de allerede etablerte livsverdenene en har (2008:194). Likevel trekker hun frem barnelitteratur som en unik tilgang til å endre barns forestillingsverdener, noe som videre kan bety at skjønnlitteraturens posisjon er svært viktig og sentral allerede fra ung alder. Hun legger videre vekt på at læreren her har en viktig rolle, noe som videre viser til hvor viktig bruk av skjønnlitteratur i skolen kan være. Bokas posisjon er fortsatt viktig for barn- og unges personlig utvikling av sin erfaringshorisont.

Skjønnlitteratur er en viktig kilde til erfaringer, særlig fordi tematikken ofte kan strekkes over tid og rom. Stranger sine romaner er bøker som kommer til å være relevante helt til de globale utfordringene han presenterer er løst. Selv om utfordringene en dag ville fått en løsning, vil trilogien også fungere som en historisk kilde til hvilke problemer verdenssamfunnet tidligere har blitt stilt overfor. Lesingen av bøkene vil være nyttig for elevene hvis de en gang møter situasjonene som blir beskrevet i Emilie-trilogien personlig, men det kan også hjelpe dem til å føle empati overfor Emilie og de andre karakterene, noe som videre kan føre til et engasjement hos leserne. Bøkene introduserer på en unik måte hvordan ungdom kan få en bedre mulighet til å ta riktige valg og handle riktig ut ifra refleksjonene de har gjort i samhandling med en tidligere lest tekst. Det er viktig at ungdom blir introdusert for globale

utfordringer, og får et innblikk i hvordan resten av verden har det, for å kunne utvikle seg selv. Akkurat slik Emilie utvikler seg gjennom trilogien. Skjønnlitteratur kan være en unik inngang til denne utviklingen, og være et stort bidrag i ungdoms dannelsesprosjekt.

5.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å gi svar på hvordan Simon Stranger får frem endringer av karakterenes forestillinger i Emilie-trilogien, og hvordan dette kan få frem følelser hos leserne. Jeg har tatt utgangspunkt i Jonas Bakken sine funn i analysen av Emilie-trilogien i prosjektet Scan-Guilt, Bakken og Oxfeldt underøsker norske ungdommers møter med fortellinger om skyld og privilegier (2017). Denne analysen har vært en forlengelse av mange av funnene Bakken nevner i sin analyse. I boka *Åpne dører mot verden* ser Bakken og Oxfeldt på en rekke ulike fortellinger om skyld og privilegier, og sier noe grunnleggende om hvordan ungdommer kan bli følelsesmessig påvirket i møte med tekst. Bakken beveger seg kort innpå Emilie-trilogien, der han trekker frem følelsen av desillusjon hos hovedkarakteren. I denne oppgaven har jeg utvidet Bakken sitt perspektiv, ved å trekke frem flere grunner til at nettopp Emilie-trilogien er viktig for å vekke følelser hos norsk ungdom. Jeg har lagt vekt på hvordan man i møte med romanene kan oppleve en endring i allerede etablerte forestillinger, noe som underbygger hvor viktig skjønnlitteratur er for å kunne bidra til dannelses hos ungdom, Appadurai sine forståelser av globalisering har vært et utgangspunkt for å analysere forestillingsendringene i romanene, mens Martha Nussbaum sin teori om hvordan empati oppstår har dannet grunnlaget for hvordan følelser kan oppstå ut ifra disse forestillingsendringene. Deretter har jeg forsøkt å vise hvordan skjønnlitteraturen er en unik inngang til disse følelsene.

Romanens form og funksjon legger i stor grad føringer for hvordan utfordringene knyttet til globale problemer blir fremstilt underveis i trilogien. Ved å ta i bruk en fortellerteknikk der Stranger bytter fortellerstemme underveis i fortellingene, vil det være enklere for ungdom som leser å sette seg inn i historien som blir fortalt. På denne måten åpner Stranger opp for at allerede etablerte forestillinger eventuelt har i tilknytning til globale utfordringer, enklere kan endre seg ved at leserne blir mer emosjonelt investerte i Emilie, Samuel og Reena sine historier. På denne måten bidrar Stranger til å viske ut grensene mellom de ulike kulturene, som igjen kan føre til mindre konflikt i etnolandskapet. Stranger sin unike fortellerteknikk

åpner opp for diskusjon, og de globale utfordringene som blir reist underveis i romanen blir mer relevante for norsk ungdom ved måten han forteller på.

Et sentralt funn i denne oppgaven er at mediene spiller en svært sentral rolle i etablering av ulike forestillinger underveis i romanene. Mediene legger i stor grad en føring for Emilie og Samuel sine etablerte forestillinger for den andres virkelighet. Forestillingene de begge har er konstruert gjennom mediene, og det er de selv som aktivt må gå inn for å utvikle de allerede etablerte oppfatningene de har. Ved å aktivt ta i bruk etnolandskapet, og krysse grenser, får de etablert nye forestillinger som ellers i stor grad var styrt av mediene. I likhet med at Emilie og Samuel sine forestillinger endrer seg, kan også lesernes forestillinger endres ved å oppnå posisjonell tenking gjennom at de klarer å sympatisere med karakterene i trilogien.

Et annet viktig funn er hvor viktig skjønnlitteraturen kan være for å oppnå en endring av forestillinger og å utvikle følelser og empati overfor globale utfordringer. Aadland og Penne sine tanker om hvordan litteraturen kan gi individer en unik utvikling av følelser, underbygger her funnene tidligere i oppgaven. Gjennom Aadland og Penne sine observasjoner av hvordan fortelling og tekst skaper følelse og bidrar til dannelse, bekrefter det at ungdom i møte med Stranger sine tekster kan utvikle empati og forståelse overfor store globale utfordringer. Dette viser dernest til hvordan Stranger sine tekster har mulighet til å endre ungdoms forestillinger ved hjelp av å sympatisere med karakterene han har skapt i romanene sine.

5.1 Konklusjon

Alle bøkene i Emilie-trilogien introduserer leserne for kontraster som tar opp forskjellene mellom hvordan menneskers ulike forestillinger kan se ut. I både *Barsakh*, *Verdensredderne* og *De som ikke finnes* introduserer Stranger problemer som er større enn ethvert menneske, og som til og med kanskje er umulige å løse. Spesielt for en ung, norsk tenåringsjente.

Utfordringene forfatteren legger frem er store, globale og brutale. De ulike situasjonene kan bidra til at mottakerne som leser bøkene føler skyld for at de også må handle og forsøke å gjøre noe for å bekjempe urettferdigheten, men det kan også føre til det motsatte. Situasjonene som blir presentert kan føles så enorme og uoverkommelige at mange tenker at det er nytteløst å gjøre noe med det.

Hvis en ser utenfor fiksjonsuniverset Stranger presenterer i Emilie-trilogien, kan en se hvordan romanen kan bidra til å etablere forestillinger også utenfor litteraturen. I romanene viser Stranger tydelig til et skille mellom «oss» og «dem», der blant annet medielandskapet

spiller en viktig rolle i reproduksjon av karakterenes forestillinger. I romanene blir det presentert motsetningspar, slik som Emilie og Samuel, før de brytes ned igjen. På lik linje som i romanen, bidrar bøkene også til å bryte ned forestillingen av «oss» og «dem» utenfor litteraturen. Leserne får innblikk i hvordan forestillingene om «de andre» aktivt viskes ut i løpet av trilogien, noe som kan videreføres til virkeligheten utenfor romanuniverset. Litteratur kan være en unik inngang til forståelse av samfunnsaktuelle problemer, noe man ser viktigheten av i denne boka. Stranger gir en stemme til minoriteten gjennom de ulike romanene, og hjelper leseren til å utvikle en mer nyansert forståelse av ulike virkeligheter gjennom å etablere et bredt spekter av følelser. Ved å gjøre dette, åpner Stranger opp for at leserne av trilogien kan få en utvidet samfunnsforståelse med en etablering av nye forestillinger de har tilegnet seg gjennom skjønnlitteraturen. Stranger tar på denne måten et oppgjør med uvitenhet og fordommer, og dekonstruerer allerede etablerte stereotyper utenfor selve romanuniverset.

6.0 Relevans for lektoryrket

Det er flere grunner til at denne oppgaven vil være relevant for bruk i skolen. I opplæringsloven understrekes blant annet viktigheten av at skolen har et ansvar for å gi elevene «historisk og kulturell innsikt og forankring» (Opplæringslova, 1998, §1). I *Åpne dører mot verden* blir det trukket frem at kunnskap til skyldfortellinger kan være en viktig del av den kulturelle innsikten elevene burde inneha (Bakken og Oxfeldt, 2017:11). I forskningsprosjektet blir det også trukket frem at det står i opplæringsloven at skolen skal ha et globalt perspektiv som skal åpne dører mor verden og gi elevene ansvar og rett til medvirkning (Opplæringslova, 1998, §1).

Fagfornyelsen som trer i kraft i norsk skole fra høsten 2020 kan spesielt trekkes opp mot hvorfor og hvordan denne oppgaven vil være relevant for lektoryrket. I den nye overordna delen, under punktet «Identitet og kulturelt mangfold» (Utdanningsdirektoratet, 2020), står det blant annet at:

«I en tid der befolkningen er mer sammensatt enn noen gang, og der verden knyttes tettere sammen, blir språkkunnskaper og kulturforståelse stadig viktigere. Skolen skal støtte utviklingen av den enkeltes identitet, gjøre elevene trygge på eget ståsted, samtidig som den skal formidle felles verdier som trengs for å møte og delta i mangfoldet, og åpne dører mot verden og fremtiden.» (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Dette er et tydelig tegn på at det er viktig at elever blir introdusert for globale utfordringer, og får et innblikk i hvordan resten av verden har det, for å kunne utvikle seg selv. En av måtene en kan gjøre dette på, er eksempelvis via litteratur. Litteraturen kan, nettopp som det står i den nye overordna delen, åpne dørene mot verden på en unik måte.

Arbeidet mitt med Emilie-trilogien har vært en lærerik prosess, som har åpnet øynene mine for hvor viktig skjønnlitteratur er i skolen. Ved å lese skjønnlitteratur får en tilgang til andres historier på en unik måte, i tillegg til at vi etablerer nye forestillinger om mennesker og samfunnet. Det var viktig for meg å velge en oppgave som kom til å være samfunnsaktuelt og kan fortelle oss noe om nåtidens samfunn. Romanene jeg har skrevet om kan brukes i begge undervisningsfagene mine, som er samfunnsfag og norsk. Arbeidet med en samfunnsaktuell roman kan bidra til økt forståelse og innsikt i globale utfordringer samtidig som det kan fremme leseglede hos elevene.

Litteraturliste

- Aadland, Erling (2012). "Hvorfor bry seg om litteratur?". *Norsk Litteraturvitenskapelige Tidsskrift*. 2012(2), s.106. Henta fra https://www.idunn.no/nlvt/2012/02/hvorfor_bry_seg_om_litteratur
- Aalandslid, V. (2016). «Rekordmange mennesker på flukt». *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/288192?_ts=158fcef4100
- Andersen, P. T. (2013). *Hvor burde jeg da være?: kosmopolitisme og postnasjonalisme i nyere litteratur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersen, P. T. (2011). «Hva skal vi med skjønnlitteratur i skolen?». *Norsklæraren 2011(2)*. Henta fra <https://docplayer.me/383073-Hva-skal-vi-med-skjonnlitteraturen-i-skolen.html>
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Appadurai, A. (2000). Grassroots globalization and the research imagination. *Public Culture*, 12, s. 1-19. <https://read.dukeupress.edu/public-culture/article/12/1/1-19/31574>
- Bakken, J. Oxfeldt, E. (2017). *Åpne dører mot verden*. Sandefjord: Universitetsforlaget
- Bakken, J. (2017). Å vokse opp ved å kjempe en håpløs kamp. I Bakken, J. & Oxfeldt, E. (Red.), *Åpne dører mot verden*. (s. 65-80). Sandefjord: Universitetsforlaget.
- Borud, H. & Wang-naveen, N. (2015). Simon Stranger: «Hva om vi slutter å se på innvandrere som en byrde?». *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/OI7V/simon-stranger-hva-om-vi-slutter-aa-se-paa-innvandrere-som-en-byrde>
- Brenna, J. (2017). "Sweatshop" ep.3: "De norske ungdommene kolliderer etter timer på fabrikken». *Aftenposten*. Henta fra <https://www.aftenposten.no/verden/i/knvX6/sweatshop-ep-3-de-norske-ungdommene-kollapser-etter-timer-paa-fabrikken>
- Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fosshagen, K. (2019). «Orientalisme». *Store norske leksikon*. Henta fra <https://snl.no/orientalisme>
- Hofsødegård, M. (2017). «Anmeldelse (Simon Stranger): Enkel, inderlig og brennende». *Aftenposten*. Henta fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/Kkp4/anmeldelse-simon-stranger-enkel-inderlig-og-brennende>

- Integrerings- og magfoldsdirektoratet. (2019). «Felleskap og deltakelse». Henta fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/innvandrere-og-integrering/felleskap-og-deltakelse/>
- Krøger, C. (2009). «Usentimentalt om spiseforstyrrelser». *Dagbladet*. Henta fra <https://www.dagbladet.no/kultur/usentimentalt-om-spiseforstyrrelser/65145633>
- Nussbaum, M. (2016). *Litteraturens etikk*. Oslo: Pax Forlag
- Opplæringslova. (1998). «§1-1. Formålet med opplæringa». *Lovdata*. Henta fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Penne, S. (2001). *Norsk som identitetsfag*. Universitetsforlaget.
- Said, E. W. (1994). *Orientalisme: vestlige oppfatninger av Orienten*. Oslo: Cappelen.
- Stranger, S. (2019a). *Barsakh*. Oslo: Cappelen Damm
- Stranger, S. (2019b). *Verdensredderne*. Oslo: Cappelen Damm
- Stranger, S. (2016). *De som ikke finnes*. Oslo: Cappelen Damm
- Stranger, S. (u.å.). «Spørsmål og svar». *Simon Stranger*. Henta fra <http://www.simonstranger.com/#/sprsml-svar/>
- Straume, A. C. (2012). «Kompromissløst fra Stranger». *NRK*. Henta fra: <https://www.nrk.no/kultur/bok/verdensredderne-1.8070457>
- Utdanningsdirektoratet. (2015). *Generell læreplan*. Henta fra https://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2020). Overordnet del: *identitet og kulturelt mangfold*. Henta fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.2-identitet-og-kulturelt-mangfold/>

